

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ**

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΕΡΓΩΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΚΟΙΝΟΥ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ**

Μαρία Κατσακιώρη

Επιστημονική Επιμέλεια: Δήμητρα Σπάλα, ΥΠΕΧΩΔΕ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2001

Η παρούσα εργασία χρηματοδοτήθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, στο πλαίσιο της υλοποίησης του Έργου "Συμμετοχή της Ελλάδας στη Μεσογειακή Επιτροπή Υγροτόπων και στην Ομάδα MedWet", Δράση Β3 " Διαμόρφωση Κατευθυντήριων Γραμμών για την Προστασία και Διαχείριση των Υγροτόπων και των Αντίστοιχων Λεκανών Απορροής" και εκτελέστηκε με τη συνεργασία ΥΠΕΧΩΔΕ-ΕΚΒΥ.

Επιμέλεια έκδοσης: Χρυσούλα Λιόντα/ΕΚΒΥ

Σελιδοποίηση: Σταύρος Υφαντής/Anima Graphics

Σχέδιο εξώφυλλου: Πασχάλης Δουγαλής

Επιτρέπεται η ολική ή μερική αναδημοσίευση μόνο μετά από έγγραφη άδεια του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ), Τ.Θ. 60394, 570 01 Θέρμη.

ISBN: 960-7511-12-3

Η πλήρης αναφορά στην παρούσα εργασία είναι:

Κατσακιώρη Μ. 2001. Κατευθυντήριες γραμμές για τον σχεδιασμό έργων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης κοινού σε θέματα υγροτόπων. Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων. Θεσσαλονίκη. 23 σελ. + Παράρτημα.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η ταυτότητα του MedWet

Η πρωτοβουλία MedWet λειτουργεί στο πλαίσιο της Μεσογειακής Επιτροπής Υγροτόπων της Σύμβασης Ραμσάρ. Είναι μια μακροχρόνια προσπάθεια για την ανάπτυξη της ευρύτερης δυνατής συνεργασίας στη Ζώνη της Μεσογείου ανάμεσα σε κυβερνητικούς οργανισμούς, μη κρατικές οργανώσεις και ιδιώτες, με σκοπό την προώθηση της προστασίας και συνετής διαχείρισης των υγροτόπων.

Η ιδέα για τη δημιουργία μιας περιφερειακής, ολοκληρωμένης και μακροχρόνιας πρωτοβουλίας με τον ανωτέρω σκοπό, γεννήθηκε στο Συμπόσιο του Grado (Ιταλία) το Φεβρουάριο του 1991. Λίγο αργότερα η πρωτοβουλία αυτή ονομάστηκε **MedWet** και δημιουργήθηκε η πρώτη της Συντονιστική Ομάδα. Αρχικά (1992-1996) το MedWet ήταν ένα σύνολο έργων που είχαν σκοπό την ανάπτυξη μεθοδολογικών εργαλείων για την προστασία και διαχείριση των υγροτόπων. Η πρώτη φάση (MedWet1) ολοκληρώθηκε με την ψήφιση της Μεσογειακής Στρατηγικής Υγροτόπων που υιοθετήθηκε από όλες τις Μεσογειακές χώρες το 1996.

Με την απόφαση 19.19 η Μόνιμη Επιτροπή της Σύμβασης Ραμσάρ υποστήριξε τη δημιουργία της Μεσογειακής Επιτροπής Υγροτόπων, στην οποία εκπροσωπούνται μέλη της Σύμβασης Ραμσάρ, υπερεθνικοί οργανισμοί, ιδρύματα και μη κρατικές οργανώσεις. Το MedWet έγινε επίσημα μέρος της Σύμβασης Ραμσάρ το 1999, με την απόφαση VII.22 της 7ης Διάσκεψης των Μερών (Ramsar COP7). Σήμερα, στη Μεσογειακή Επιτροπή Υγροτόπων που έχει καθοδηγητικό ρόλο, συμμετέχουν και οι 25 κυβερνήσεις της Μεσογειακής λεκάνης, η Παλαιστινιακή Αρχή, το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι Συμβάσεις της Βαρκελώνης, Βέρνης και Ραμσάρ, καθώς και 7 διεθνείς μη κρατικές περιβαλλοντικές οργανώσεις και κέντρα υγροτόπων ανά τη Μεσόγειο.

Για τη λειτουργία του MedWet έχει δημιουργηθεί η **Συντονιστική Μονάδα**, που αποτελεί μέρος του Γραφείου Ραμσάρ. Η συντονιστική Μονάδα στελεχώνεται από τον Συντονιστή MedWet, έναν σύμβουλο πολιτικής και δύο ειδικούς επιστήμονες από το ΕΚΒΥ. Η επιστημονική και τεχνική υποστήριξη, καθώς και η ανάπτυξη προγραμμάτων και δράσεων γίνεται σε συνεργασία της Συντονιστικής Μονάδας με τα Κέντρα Υγροτόπων που αποτελούν το Τεχνικό Δίκτυο του MedWet.

Σήμερα, το δίκτυο αυτό αποτελείται από τρία Κέντρα που καλύπτουν γεωγραφικά το μεγαλύτερο μέρος της βόρειας Μεσογείου (Ελλάδα, Γαλλία, Ισπανία), ενώ προβλέπεται σύντομα η συμπλήρωση του Δικτύου με ένα δίκτυο συνεργασίας στη Βόρεια Αφρική (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Λιβύη, Αίγυπτος).

Τα τρία κέντρα είναι:

- Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (EKBY), Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Βιολογικός Σταθμός Tour du Valat (Station Biologique de la Tour du Valat), Le Sambuc (Camargue), Γαλλία.
- Κέντρο για τη Μελέτη των Μεσογειακών Υγροτόπων (SEHUMED, Sede para el Estudio de los Humedales Mediterráneos), Burjassot (Valencia), Ισπανία.

Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το MedWet έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην προσέλκυση σημαντικών πόρων και στον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για την προστασία των υγροτόπων στη Μεσόγειο. Για την υλοποίηση προγραμμάτων όσο και την ενίσχυση και ενδυνάμωση των φορέων που ασχολούνται με την προστασία των υγροτόπων, το MedWet κινητοποίησε, μόνο για τις δραστηριότητες στις οποίες είχε άμεση ευθύνη, πόρους της τάξης των 23,5 εκατομμυρίων Euro.

Οι πόροι αυτοί προέρχονται είτε από εθνικές συμμετοχές στην υποστήριξη του Δικτύου MedWet και των δράσεών του, είτε από διεθνείς οργανισμούς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, GEF κλπ), είτε από ιδιωτικούς φορείς και ιδρύματα.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στο MedWet

Η Ελλάδα μετείχε ήδη από το 1991 στις διαδικασίες υλοποίησης, σε διεθνές επίπεδο, της Πρωτοβουλίας MedWet για τη Διατήρηση των Μεσογειακών Υγροτόπων, με ενεργό συμμετοχή της στα έργα MedWet1 (1992–1996) και MedWet2 (1996–1998), που υλοποιήθηκαν με Κοινοτική συγχρηματοδότηση.

Η Ελλάδα μετέχει, δια του ΥΠΕΧΩΔΕ, στη Μεσογειακή Επιτροπή Υγροτόπων, το οποίο χρηματοδότησε: α) με ποσό της τάξης των 80 εκατ. δρχ. για τη διετία 1997–1998, και β) με 165 εκατ. δραχμές για την τριετία 1999–2001, συγκεκριμένα προγράμματα δράσεων, την εκτέλεση των οποίων ανέλαβε το EKBY σε συνεργασία με το ΥΠΕΧΩΔΕ.

Σε συνέχεια της απόφασης της πλέον πρόσφατης MedWet/Com (Πορτογαλία, 2000) για τη δημιουργία Συντονιστικής Μονάδας MedWet, και μετά τη θετική ανταπόκριση του ΥΠΕΧΩΔΕ στη σχετική έκκληση του Γραφείου Ραμσάρ, η Συντονιστική Μονάδα MedWet για τα έτη 2001 και 2002 φιλοξενείται στη Βίλα Καζούλη, ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ καλύπτει το κόστος απασχόλησης του Συντονιστή MedWet και των συνεργατών της Μονάδας, καθώς και τα λειτουργικά της έξοδα. Η συνολική ετήσια χρηματοδότηση ανέρχεται σε 160.000 Euro.

Παράλληλα, η Ελλάδα χρηματοδοτεί τη συμμετοχή του EKBY στη Συντονιστική Μονάδα MedWet. Μέσω της χρηματοδότησης αυτής διατίθενται δύο ειδικευμένοι επιστήμονες του EKBY για τους τομείς της επικοινωνίας και της ανάπτυξης έργων.

Σκοπός της έκδοσης

Μια από τις δράσεις του προαναφερόμενου προγράμματος της διετίας 1997-1998 ήταν η διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών για: α) την απογραφή υγροτόπων, β) τον σχεδιασμό προγραμμάτων παρακολούθησης υγροτόπων, γ) τον σχεδιασμό προγραμμάτων κατάρτισης σε θέματα αειφορικής διαχείρισης υγροτόπων, δ) τον σχεδιασμό προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης κοινού.

Η διαμόρφωση αυτών των κατευθυντήριων γραμμών, συμβάλλει στην υλοποίηση της Μεσογειακής Στρατηγικής Υγροτόπων και του ισχύοντος Στρατηγικού Σχεδίου Ραμσάρ. Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές βασίζονται στις προσεγγίσεις και μεθοδολογίες του έργου MedWet1 με τις, κατά περίπτωση, προσθήκες και βελτιώσεις, ως απόρροια της εμπειρίας που αποκτήθηκε από το έργο MedWet2 και τις λοιπές συναφείς δράσεις του ΕΚΒΥ.

Σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι να περιγράψει ένα γενικό πλαίσιο για τον σχεδιασμό προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης κοινού σε θέματα υγροτόπων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
2. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ	8
3. Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	10
3.1 Σχεδιασμός.....	10
3.2 Διεξαγωγή	11
3.3 Αξιολόγηση.....	12
4. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΕΝΟΣ ΕΡΓΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.....	12
5. ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟΙΝΟΥ.....	19
5.1 Εκδηλώσεις.....	19
5.2 Εκθέσεις.....	20
5.3 Εκδόσεις.....	21
5.4 Οπτικοακουστικό υλικό	22
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	22
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	23
Έργα και δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στην Ελλάδα	23
Υπόεργο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης MedWet1 στην Ελλάδα	23

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πολλαπλή σημασία των ελληνικών υδροτόπων ως φυσικών πόρων ήταν, έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970, γνωστή μόνο σε λίγους, κυρίως επιστήμονες και φυσιολάτρες. Η πλειονότητα μάλιστα των Ελλήνων θεωρούσε ορισμένους τύπους υδροτόπων, όπως τα υγρά εδάφη και τα έλη, όχι απλώς άχρηστους, αλλά και επιβλαβείς (π.χ. εστίες κουνουπιών που προκαλούσαν την ελονοσία).

Η αλλοίωση και υποβάθμιση των υδροτοπικών οικοσυστημάτων άρχισε από τα πανάρχαια έτη. Κάθε υδρευτικό και αρδευτικό έργο προκάλεσε μικρές ή μεγαλύτερες αλλοιώσεις, τα μεγάλα, όμως, έργα έγιναν δυνατά στον αιώνα μας.

Η λεκάνη της Μεσογείου είναι μία από τις περιοχές στις οποίες οι υδροτοποι έχουν υποβαθμισθεί ή καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό. Στη Νοτιοδυτική Γαλλία περίπου 80% των ελών της Landes έχουν αποξηρανθεί, ενώ στην Πορτογαλία περίπου το 70% των υδροτόπων του Δυτικού Algarve, περιλαμβανομένου του 60% των εκβολικών συστημάτων, έχουν μετατραπεί σε αγροτική γη και ζώνες βιομηχανικής ανάπτυξης (Pullan 1988, Dugan 1990). Στη ρωμαϊκή εποχή, το 10% της Ιταλίας (3 εκατομμύρια εκτάρια) ήταν καλυμμένο από υδροτόπους. Μόνο 764.000 εκτάρια υδροτοπικής έκτασης είχαν απομείνει έως το 1865, και έως το 1972 αυτό το μέγεθος είχε μειωθεί σε 192.000 εκτάρια (Hollis and Jones 1992).

Στην Ελλάδα οι μεγάλες αλλοιώσεις άρχισαν από τη δεκαετία του 1920. Τότε παρουσιάστηκε εντονότερα η ανάγκη (για την αποκατάσταση ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων, την αύξηση της γεωργικής παραγωγής και για την απαλλαγή της χώρας από την ελονοσία) και υπήρξε ταυτόχρονα και η τεχνική δυνατότητα και ο εξοπλισμός. Μέσα σε δύο γενιές η Ελλάδα αποξήρανε τα δύο τρίτα των υδροτοπικών της εκτάσεων, μετατόπισε και εγκιβώτισε κοίτες ποταμών, κατασκεύασε έργα, εκχέρσωσε όλα σχεδόν τα πεδινά παραποτάμια δάση, έκτισε φράγματα για ύδρευση, άρδευση και για παραγωγή ενέργειας, με αποτέλεσμα η χώρα να γίνει όχι μόνον αυτάρκης σε τρόφιμα, αλλά και εξαγωγέας τροφίμων (Ψιλοβίκος 1992, Π. Α. Γεράκης 1996).

Κρίνοντας τις ενέργειες του παρελθόντος με τις σημερινές επιστημονικές γνώσεις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το ίδιο και ευνοϊκότερο οικονομικό και κοινωνικό αποτέλεσμα πιθανόν να είχε επιτευχθεί χωρίς τόσες θυσίες σε υδροτόπους και σε φυσικό περιβάλλον γενικότερα. Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την αειφορική χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, παρόλο που έχουν γίνει αποδεκτές από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελληνική Πολιτεία, δεν έχουν ενσωματωθεί επαρκώς στην καθημερινή άσκηση δραστηριοτήτων όπως η γεωργία, η αλιεία, η βιομηχανία, ο τουρισμός κλπ. Συνέπεια αυτού είναι να έχει αφενός μειωθεί κατά πολύ ο ρυθμός των αποξηράνσεων, αλλά τα αίτια που υποβαθμίζουν τα υδροτοπικά οικοσυστήματα να εξακολουθούν να υπάρχουν (όπως καταπατήσεις, υπεράντληση, απόθεση αποβλήτων κλπ.). Από την άλλη πλευρά, η εφαρμογή οποιασδήποτε πολιτικής δεν μπορεί να είναι επιτυχής χωρίς επαρκή επιστημονική γνώση, τον συντονισμό θετικών ενεργειών καθώς και την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και κατάρτιση των κοινωνικών ομάδων που ζουν και εργάζονται κοντά στους υδροτόπους, αυτών που ασχολούνται με τη διαχείριση, αλλά και των υπευθύνων λήψης αποφάσεων.

Η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού θεωρείται καίριο στοιχείο στην προστασία των υδροτόπων. Μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά των ανθρώπων και τις δραστηριότητές τους, προωθώντας έτσι το αίτημα για προστασία των υδροτόπων.

Η ενεργός συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και των οργανωμένων συνόλων τους στα οποία περιλαμβάνονται οι περιβαλλοντικές οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος εν γένει, αποτελεί σύγχρονη απαίτηση, ιδιαίτερα στην αντίληψη της αρχής της αειφορικής ανάπτυξης.

Σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι να παρουσιάσει έναν περιεκτικό οδηγό που να επεξηγεί τους μηχανισμούς της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, ώστε να διευκολύνει τον σχεδιασμό προγραμμάτων και δράσεων ενημέρωσης σε διάφορες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες επηρεάζουν το παρόν και το μέλλον των υδροτόπων και των φυσικών πόρων εν γένει.

Εκφράζεται η ευχή ότι η έκδοση αυτή θα εξυπηρετήσει όλους όσους σχεδιάζουν και υλοποιούν έργα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, συμβάλλοντας στην αλλαγή συμπεριφοράς και στη διαμόρφωση νέων στάσεων για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της ελληνικής φύσης.

Ο κορμός αυτού του κειμένου βασίζεται:

- Στην παρουσίαση μιας μεθόδου για την ενημέρωση που προέκυψε από το υποέργο "Ενημέρωση και Ευαισθητοποίηση του έργου MedWet1 & 2".
- Στην επιτυχημένη εφαρμογή αυτής της μεθόδου στην περιοχή των Λιμνών Βόλβης και Κορώνειας και στη Λίμνη Κερκίνη, από το ΥΠΕΧΩΔΕ και το ΕΚΒΥ.
- Στην πείρα του ΕΚΒΥ από την εφαρμογή δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στα πλαίσια του MedWet, αλλά και στα πλαίσια συνεργασιών που έχει αναπτύξει με άλλους οργανισμούς, υπηρεσίες και οργανώσεις που ασχολούνται με την ενημέρωση.

2. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ

Η διατήρηση του περιβάλλοντος θεωρείται παραδοσιακά πεδίο δραστηριοποίησης των ειδικών θετικών επιστημών. Με μια προσεκτικότερη, όμως, ματιά γίνεται κατανοητή η σημασία του κοινωνικού παράγοντα. Όταν καλούμαστε να λάβουμε επιχειρησιακές αποφάσεις, όπως ποιους φυσικούς πόρους και σε τι ποσότητα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, γίνεται αντιληπτό ότι τα ερωτήματα αυτά δεν έχουν μόνο περιβαλλοντικό χαρακτήρα, αλλά εξίσου κοινωνικό και οικονομικό. Και είναι αυτός ο χαρακτήρας που προσδιορίζει πόσο εύκολα ή πόσο δύσκολα μια υδροτοπική περιοχή ή ένας φυσικός πόρος μπορεί να διατηρηθεί και να υποστεί αειφορική διαχείριση.

Τα τελευταία έτη αναγνωρίζεται όλο κι περισσότερο, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, η σπουδαιότητα της συμμετοχής όσο το δυνατόν περισσότερων κοινωνικών ομάδων στη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος. Η αναγνώριση αυτή της συμμετοχής έχει οδηγήσει στη θεώρηση βάσει της οποίας όλες οι κοινωνικές ομάδες σε μια

προστατευόμενη περιοχή μοιράζονται την ευθύνη του σχεδιασμού αλλά και της εφαρμογής της διαχείρισης στην περιοχή τους.

Η συναίνεση και η συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στηρίζονται για την επίτευξή τους στην επαρκή πληροφόρηση και την τεκμηριωμένη και σωστά σχεδιασμένη ενημέρωση όλων εκείνων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το ζήτημα. Όταν διαφορετικά συμφέροντα και απόψεις ανακύπτουν μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων, τότε ακολουθεί η διαβούλευση με απώτερο σκοπό την κοινωνική συναίνεση για την επίτευξη του διαχειριστικού σκοπού.

Ενημέρωση δεν είναι μόνο η απλή μεταβίβαση ενός μηνύματος από έναν πομπό σε έναν δέκτη με τη χρήση ποικίλων μέσων. Είναι και η διαδικασία με την οποία επιδιώκεται η αλλαγή μιας κατάστασης προς μιας επιθυμητή, δηλαδή η αλλαγή ή ανάπτυξη νέων στάσεων, αξιών, απόψεων, συμπεριφορών μιας κοινωνικής ομάδας βάσει ενός συγκεκριμένου σκοπού.

Η περιβαλλοντική ενημέρωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο (εργαλείο) για τη διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής και την άσκηση διαχειριστικών μέτρων, με τους ακόλουθους τρόπους:

1. *Η περιβαλλοντική ενημέρωση ως απλή πληροφόρηση.* Σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, θα πρέπει οι κοινωνικές ομάδες να πληροφορηθούν, π.χ. για την ύπαρξη και τους σκοπούς τομεακών πολιτικών που συνδέονται με τους φυσικούς πόρους.
2. *Η περιβαλλοντική ενημέρωση ως αναπόσπαστο τμήμα άλλων εργαλείων.* Η ενημέρωση μπορεί να υποστηρίξει άλλα εργαλεία και να συμβάλλει στην αποτελεσματικότητά τους. Στην ουσία κανένα εργαλείο δεν μπορεί να είναι πλήρως αποτελεσματικό χωρίς την ενημέρωση. Ως παράδειγμα, μια πολύ αυστηρή ρύθμιση για ένα ζήτημα, π.χ. υψηλή τιμολόγηση του αρδευτικού νερού ή η υιοθέτηση μιας αυστηρής νομοθεσίας, δίνει το μήνυμα ότι το κράτος θεωρεί πως το νερό είναι αγαθό σε ανεπάρκεια.
3. *Η περιβαλλοντική ενημέρωση ως ένα εργαλείο διαχείρισης.* Μέσα από πολύ καλά σχεδιασμένα έργα περιβαλλοντικής ενημέρωσης, οι αρμόδιοι για τον σχεδιασμό και την άσκηση της διαχείρισης προσπαθούν να επηρεάσουν, να αλλάξουν στάσεις, απόψεις και συμπεριφορές των κοινωνικών ομάδων που επιθυμούν.

Η περιβαλλοντική ενημέρωση θα πρέπει να ασκείται τόσο κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού ενός διαχειριστικού σχεδίου, όσο και κατά τη διάρκεια εφαρμογής των μέτρων διαχείρισης σε μια υδροτοπική περιοχή. Είναι ιδιαίτερος σημαντικό οι κοινωνικές ομάδες να ενημερωθούν σε πρώιμο στάδιο, π.χ. για την πρόθεση της δημιουργίας ενός σχεδίου διαχείρισης για τον υγρότοπο της περιοχής τους. Τα ενδιαφέροντα των κοινωνικών ομάδων έχουν επίδραση στη διαχείριση του υγροτόπου, που δεν μπορεί να αγνοηθεί, και επομένως θέτουν υποχρεώσεις και περιορισμούς σε αυτούς που την ασκούν.

Επίσης, η ενημέρωση ως έναρξη του σχεδιασμού της διαχείρισης δίνει τον χρόνο στις κοινωνικές ομάδες να επιλέξουν τη στάση και τον βαθμό εμπλοκής τους. Δίνει την ευκαιρία για συζήτηση και επιχειρηματολογία μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, τον χρόνο να δημιουργηθούν σχέσεις και να αναπτυχθεί εμπιστοσύνη στις ειδικές γνώσεις

των άλλων αλλά και κατανόηση των σκοπών τους. Η ενημέρωση στο στάδιο αυτό δεν θεωρείται επίσημη διαβούλευση ή διαπραγμάτευση. Σημειώνεται ότι η διαχείριση σε όλα τα στάδια θα πρέπει να υποβοηθάται από τους πολίτες και όχι να κατευθύνεται από αυτούς, καθώς οι αποφάσεις και τα μέτρα βαρύνουν τον υπεύθυνο φορέα για την άσκηση αυτής.

Η ενημέρωση μπορεί να έχει *προληπτικό* ή και *θεραπευτικό* χαρακτήρα, να αφορά ένα πολύ ειδικό θέμα ή μια σειρά θεμάτων. Η επιτυχία ενός έργου ενημέρωσης δεν είναι ο σχεδιασμός ενός καλαίσθητου εντύπου, ούτε η ικανότητα ανάπτυξης μιας άρτιας ιστοσελίδας. Για να είναι αποτελεσματική πρέπει να σχεδιάζεται και να εφαρμόζεται μέσω ειδικής διαδικασίας, μέσω ενός "μηχανισμού", απαιτείται δηλαδή σχεδιασμός.

3. Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η ανάπτυξη ενός έργου ενημέρωσης περιλαμβάνει τρία κύρια στάδια: τον *σχεδιασμό*, τη *διεξαγωγή* και την *αξιολόγηση*.

3.1 Σχεδιασμός

Ο σχεδιασμός ενός έργου ενημέρωσης, ο οποίος αποτελεί το πρώτο και κρισιμότερο στάδιο, περιλαμβάνει την *ανάλυση*, τη *σύνθεση* και τον *προγραμματισμό* των ενεργειών που θα υλοποιηθούν.

Μέσω της *ανάλυσης* αναγνωρίζονται οι συνιστώσες εκείνες της προστασίας και της διατήρησης των υδροτόπων ή άλλων τύπων οικοσυστημάτων στις οποίες θα εστιασθεί η περιβαλλοντική ενημέρωση. Διερευνάται η υπάρχουσα στάση και συμπεριφορά των κοινωνικών ομάδων, οι υπάρχουσες συνθήκες όσον αφορά τα φυσικά γνωρίσματα, την οικολογική, οικονομική και κοινωνική αξία, οι δυνατότητες αιμοφορικής ανάπτυξης, οι άνθρωποι και οι κοινωνικές ομάδες που εμπλέκονται, κ.λπ. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δίνεται στην εκτίμηση της ζήτησης για ενημέρωση καθώς και στον εντοπισμό των αναγκών για ενημέρωση. Από την επιτυχία της διαδικασίας αυτής εξαρτάται η αποτελεσματικότητα του έργου ενημέρωσης που θα πραγματοποιηθεί.

Την ανάλυση ακολουθεί η *σύνθεση* της δομής ενός έργου ενημέρωσης. Στο σημείο αυτό γίνεται η σύνδεση της ενημέρωσης με τις υπάρχουσες συνθήκες και με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Γίνεται η αναγνώριση των φορέων που μπορούν να προσφέρουν ενημέρωση στις ομάδες στόχους που έχουν ορισθεί. Επίσης, γίνεται αναγνώριση φορέων και προσώπων που έχουν πείρα στα θέματα τα οποία θα πραγματευθεί το έργο ενημέρωσης. Αναπτύσσονται συνεργασίες ανάμεσα σε αυτούς, με σαφείς αρμοδιότητες και περιορισμούς. Οι ανάγκες για ενημέρωση που αναγνωρίστηκαν στην προηγούμενη διαδικασία, "μεταφράζονται" εδώ σε σκοπούς της ενημέρωσης, δηλαδή σε μια συμπεριφορά που θα τεθεί σε εφαρμογή στην καθημερινή πρακτική των ατόμων μετά το τέλος της ενημέρωσης. Ο προσδιορισμός των σκοπών πρέπει να γίνει πολύ προσεκτικά,

αφού αυτός καθορίζει το περιεχόμενο του έργου ενημέρωσης καθώς και την αξιολόγησή του.

Η σύνθεση ενός έργου ενημέρωσης προϋποθέτει τον βέλτιστο συγκερασμό:

- παραγόντων που συνδέονται με τις ομάδες στόχους (διαθεσιμότητα, επίπεδο γνώσεων κλπ.) και
- εξωτερικών παραγόντων (προϋπολογισμός, διαθέσιμη πείρα κλπ.).

Ακολουθεί η επιλογή διαδικασιών οι οποίες αρμόζουν στο συγκεκριμένο έργο, ο προγραμματισμός και η οργάνωση του έργου ενημέρωσης και των επιμέρους δράσεων που αυτό περιλαμβάνει καθώς και ο προγραμματισμός των δράσεων αξιολόγησης.

Συνοπτικά, κατά το στάδιο του σχεδιασμού ενός έργου ενημέρωσης θα πρέπει να απαντηθούν τα ακόλουθα ερωτήματα:

- **Γιατί** επιθυμούμε να επικοινωνήσουμε, ποιο είναι το πραγματικό πρόβλημα και ποια η λύση που πρέπει να επιτύχουμε;
- **Με ποιους** θέλουμε να επικοινωνήσουμε, ποια είναι τα άτομα, οι κοινωνικές ομάδες που σχετίζονται με το πρόβλημα;
- **Τι** είναι αυτό που επιθυμούμε να επικοινωνήσουμε, ποιο είναι το μήνυμα;
- **Πώς** θα περάσουμε το μήνυμά μας σε αυτούς που επιθυμούμε;
- **Πότε** το μήνυμά μας θα παραδοθεί;

3.2 Διεξαγωγή

Στο στάδιο αυτό υλοποιούνται οι δράσεις του έργου ενημέρωσης. Στο σύνολο του έργου αλλά κυρίως στο στάδιο αυτό, απαραίτητος κρίνεται ο ορισμός του *υπευθύνου-συντονιστή*, ο οποίος θα πρέπει:

- Να καταστήσει σαφές το πλαίσιο και τους σκοπούς του έργου.
- Να διασφαλίσει την έκφραση όλων των υφιστάμενων απόψεων, προσδοκιών και αναγκών μέσα από το έργο.
- Να χρησιμοποιεί τις ικανότητες των συμμετεχόντων ως υποστήριξη του έργου.
- Να φροντίζει την τήρηση του χρονοδιαγράμματος, με ευελιξία για τη δυνατότητα ανταπόκρισης σε ενδιαφέροντα θέματα τα οποία θα ανακύψουν.
- Να επανέρχεται ανά διαστήματα στους σκοπούς του προγράμματος και να επιβεβαιώνει την αποδοχή τους.
- Να διευθετεί τα θέματα που προκύπτουν από τους περιορισμούς ή τις ιδιαιτερότητες που υπάρχουν.

- Να βρίσκει τρόπους υπερπήδησης δυσκολιών που προκύπτουν εξαιτίας διαφορετικών ενδιαφερόντων ή απρόβλεπτων περιστατικών.

3.3 Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, που δυστυχώς συχνά παραλείπεται από όσους εφαρμόζουν έργα ή δράσεις ενημέρωσης, θα πρέπει να αξιολογηθούν οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν, η οικονομική αποδοτικότητα του έργου κλπ. Η αξιολόγηση ενός έργου ενημέρωσης μπορεί να υλοποιηθεί με τη χρήση ποικίλων εργαλείων. Το πιο δύσκολο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι κατά πόσον η ενημέρωση συνέβαλε στην άρση ή άμβλυνση των τυχόν προβλημάτων που υπήρχαν και έπρεπε να αντιμετωπισθούν με το έργο της ενημέρωσης καθώς και στην αλλαγή στάσεων και τάσεων συμπεριφοράς των ομάδων στόχων του έργου.

4. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΕΝΟΣ ΕΡΓΟΥ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

- Επιλογή περιοχής εφαρμογής του έργου.
- Ορισμός της ομάδας εργασίας.
- Ορισμός της χρονικής διάρκειας του έργου.
- Ορισμός του γενικού σκοπού.
- Περιγραφή των περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών γνωρισμάτων της περιοχής.
- Προσδιορισμός των προβλημάτων της περιοχής.
- Προσδιορισμός των κύριων θεμάτων διαχείρισης.
- Προσδιορισμός των μετόχων, των ομάδων στόχων και εξειδίκευση των σκοπών του έργου ανά ομάδα στόχο.
- Προγραμματισμός δράσεων (τοποθέτηση προτεραιοτήτων, επιλογή μέσων και ορισμός χρονοδιαγραμμάτων).

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ

- Υλοποίηση του έργου (προκαθορισμένες και επιπρόσθετες δράσεις).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

- Καταγραφή και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του έργου.

Ειδικότερα:

Επιλογή περιοχής

Η επιλογή περιοχής για την εφαρμογή ενός έργου ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, επηρεάζεται από τον συνολικότερο σχεδιασμό δράσεων του οργανισμού που επιθυμεί να πραγματοποιήσει το έργο αυτό. Καθορίζεται από κριτήρια, όπως έργα του ιδίου φορέα που εκπονούνται στην περιοχή ή και άλλων φορέων, απειλές και αλλοιώσεις που υφίσταται η περιοχή, η τυχόν υλοποίηση παρόμοιων έργων στο παρελθόν, καίρια περιβαλλοντικά προβλήματα, επαφές και συνεργασίες που έχουν αναπτυχθεί ήδη στην περιοχή, πιθανότητες συνεργασίας με άλλους οργανισμούς.

Ορισμός της ομάδας εργασίας

Η ομάδα εργασίας πρέπει να αποτελείται από ειδικούς επιστήμονες και συμβούλους, οι οποίοι επιλέγονται βάσει της θεματολογίας που θα αναλυθεί στο συγκεκριμένο έργο ενημέρωσης.

Ορισμός της χρονικής διάρκειας του έργου

Η χρονική διάρκεια ενός έργου ενημέρωσης καθορίζεται από τους σκοπούς που έχουν τεθεί. Τα έργα και οι δράσεις ενημέρωσης που αναπτύσσονταν κατά το παρελθόν στην Ελλάδα, ήταν συχνά περιορισμένου χρονικού διαστήματος με αποτέλεσμα οι δράσεις να είναι σύντομες ή και αποσπασματικές και κυρίως πολλές φορές να μην επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Από την άλλη πλευρά, μακροχρόνια έργα ενημέρωσης μπορούν να αποπροσανατολίσουν τις εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες από τους πραγματικούς σκοπούς που επιθυμούν να επιτύχουν και να επιφέρουν κάποια μορφή κόπωσης.

Ορισμός του γενικού σκοπού του έργου

Το πρώτο και σημαντικότερο βήμα για τον σχεδιασμό ενός πετυχημένου έργου ενημέρωσης είναι ο καθορισμός του σκοπού. Η ενημέρωση δεν αποτελεί μια μεμονωμένη δραστηριότητα, αλλά ένα εργαλείο για την άσκηση πολιτικής και διαχείρισης. Επομένως οι ενημερωτικοί σκοποί θα πρέπει να συνάδουν με αυτούς της διαχείρισης. Μόνο μέσα από τον καθορισμό ξεκάθαρων και συγκεκριμένων σκοπών, μπορεί κανείς να κρίνει αν είναι ρεαλιστικοί και εφικτοί, αλλά και να καθορίσει στο τέλος της ενημερωτικής του εκστρατείας, εάν έχει πετύχει και σε ποιόν βαθμό τον σκοπό του, καθώς επίσης για εάν ο χρόνος και τα χρήματα δαπανήθηκαν αποδοτικά. Η ενημέρωση, πέραν της παροχής πληροφόρησης, επιχειρεί την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών, μια διαδικασία χρονοβόρα για την επίτευξή της. Έτσι απαιτεί τη σταδιακή προσέγγιση και την τοποθέτηση εφικτών σκοπών. Η σταδιακή προσέγγιση δεν είναι σαφώς θεαματική, αλλά έχει αποτελέσματα.

Περιγραφή των περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών γνωρισμάτων της περιοχής

Η καλή γνώση της περιοχής, δηλαδή των γνωρισμάτων της και η ανάλυση αυτών, θεωρείται αναγκαία για την επιτυχή αντιμετώπιση των ζητημάτων που έχουν τεθεί ως αντικείμενο του έργου ενημέρωσης. Αναγκαία, επίσης, κρίνεται η καταγραφή παρόμοιων έργων που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν καθώς και οι στάσεις των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων τόσο έναντι στις δράσεις αυτές αλλά και στον φυσικό πλούτο της περιοχής τους. Ως παράδειγμα, οι τάσεις των κοινωνικών ομάδων έναντι στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής τους μπορούν να διαφανούν τόσο από τις αναπτυξιακές και άλλες προτάσεις που κατά καιρούς έχουν εκφράσει και υποβάλει όσο και από την υλοποίηση επαφών και τη διεξαγωγή συνεντεύξεων.

Προσδιορισμός των προβλημάτων της περιοχής

Εντοπισμός και περιγραφή των κυριότερων προβλημάτων της περιοχής και καταγραφή όλων όσων εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με αυτά.

Προσδιορισμός των κύριων θεμάτων διαχείρισης

Με βάση την περιγραφή και ανάλυση των κύριων προβλημάτων της περιοχής, επιλέγονται τα διαχειριστικά θέματα τα οποία κρίνονται ως πλέον πρόσφορα για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού στη συγκεκριμένη περιοχή (π.χ. διαχείριση του αρδευτικού νερού, ρύθμιση της βοσκής, ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού κλπ.). Τα κριτήρια που εφαρμόζονται για την επιλογή αυτή είναι:

1. Σπουδαιότητα του θέματος.
2. Αντιπροσωπευτικότητα.
3. Βαθμός προτεραιότητας.

Προσδιορισμός των μετόχων και των ομάδων στόχων και εξειδίκευση των σκοπών του έργου ανά ομάδα στόχο

Για να απαντηθεί το ερώτημα με ποιους θέλουμε να επικοινωνήσουμε, ποια είναι τα άτομα ή οι κοινωνικές ομάδες που σχετίζονται με πρόβλημα και ποιες οι ομάδες στόχοι, θα πρέπει καταρχήν να αναγνωρισθούν ποιες είναι εκείνες οι εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες ή μέτοχοι, όπως ονομάζονται, στην περιοχή.

Μέτοχοι είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν άμεσο ή έμμεσο, υλικό ή άυλο συμφέρον σε μια περιοχή. Συχνά συγχέονται οι μέτοχοι (stakeholders) με τις ομάδες στόχους (target groups) σε ενημερωτικές εκστρατείες. Οι ομάδες στόχοι επιλέγονται από τους μετόχους, αποτελούν μέρος αυτών και όχι κατ' ανάγκη το σύνολο. Οι μέτοχοι σε μια περιοχή εντοπίζονται με βάση τη γεωγραφική τους κατανομή (σε εθνικό, περιφερειακό, τοπικό επίπεδο), το επίπεδο στάσης τους (π.χ. σχεδιασμού, υλοποίηση πολιτικής, άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων) κλπ.

Για την αναγνώρισή τους θα πρέπει να απαντηθούν ερωτήματα όπως: από ποιους χρειάζεται η άδεια, η έγκριση ή η οικονομική στήριξη για την επίτευξη του σκοπού, ποιος επηρεάζεται άμεσα, ποιος θα επωφεληθεί, ποιος θα έχει απώλεια ή ζημία, ποιος επηρεάζεται έμμεσα, ποιος, ενώ δεν εμπλέκεται άμεσα, μπορεί να ασκεί επιρροή σε αποφάσεις.

Γίνεται αντιληπτό ότι πολλές είναι οι κοινωνικές ομάδες που μπορεί να εμπλέκονται σε ένα ζήτημα. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε όσο γίνεται περισσότερα για αυτές, καθώς μπορεί να είναι εν δυνάμει υποστηρικτές ή αντίπαλοι. Τα πεδία πληροφοριών είναι τα ακόλουθα: το ενδιαφέρον τους για το θέμα, η υφιστάμενη γνώση τους για το θέμα αλλά και αυτή που επιθυμούμε να αποκτήσουν, η συμπεριφορά τους (δηλαδή πώς αντιμετωπίζουν το θέμα, είναι υπέρ ή κατά), πώς αναζητούν την πληροφορία, ποιες είναι οι απόψεις, οι κανόνες και οι αξίες (π.χ είναι μια πολύ παραδοσιακή ή ριζοσπαστική ομάδα, είναι τυπική στις επαφές της, έχει ιδιαίτερα θρησκευτικά ή "πολιτικά πιστεύω").

Από όλους, όμως, τους μετόχους πώς επιλέγονται οι κοινωνικές ομάδες στις οποίες επιθυμεί να απευθυνθεί η ενημερωτική εκστρατεία; Για την επιλογή των ομάδων στόχων, θα πρέπει να απαντηθούν ερωτήματα όπως:

- *Είναι η επικοινωνία με την ομάδα αυτή απαραίτητη;* Υπάρχει περίπτωση αυτή η ομάδα να δημιουργήσει αρκετά προβλήματα στην επίτευξη του σκοπού, μπορεί να προσφέρει συμβουλή ή στήριξη, μπορεί να βοηθήσει στην προσέγγιση άλλων ομάδων;
- *Είναι εφικτή η επικοινωνία με αυτή την ομάδα;* Είναι πρόθυμη η ομάδα να επικοινωνήσει μαζί μου, βλέπει εμένα και τον οργανισμό που εκπροσωπώ ως αξιόπιστους και ειλικρινείς, γνωρίζω ποια είναι τα μέλη της, που βρίσκονται και πως η επικοινωνία μου θα φθάσει σε αυτούς;
- *Υπάρχει περίπτωση επιτυχούς επικοινωνίας;* Αντιμετωπίζει το θέμα ουδέτερα ή θετικά, ενδιαφέρεται για το θέμα που θέλω να επικοινωνήσω, έχει αρκετές γνώσεις πάνω σε αυτό;

Οι ομάδες στόχοι αξιολογούνται ως προς τον βαθμό εμπλοκής τους στα συγκεκριμένα θέματα που έχουν επιλεγεί και ορίζονται αυτές προς τις οποίες θα απευθυνθεί το έργο ενημέρωσης. Στην επιλογή αυτή θα πρέπει να συνεκτιμηθεί: α) η προβλεπόμενη "ευαισθησία" των διαφόρων ομάδων στόχων στις μεθόδους και τα μηνύματα του έργου, και β) η αναμενόμενη αποτελεσματικότητα των δράσεων του έργου. Τα α) και β) επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, όπως ηλικία, παγιωμένες πρακτικές και οικονομικά συμφέροντα, νομικές δυσκολίες (ανάγκη αλλαγών στη νομοθεσία, ανεπαρκής νομοθεσία), οικονομικές δυσκολίες (ανεύρεση πόρων για απώλεια εισοδήματος ή αντισταθμιστικά οφέλη) κλπ.

Κατόπιν, οι σκοποί του έργου εξειδικεύονται για κάθε μία από τις ομάδες στόχους.

Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις, οι οποίες είναι ήδη περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένες, αποτελούν σημαντικούς συνεργάτες στη μετάδοση του μηνύματος της προστασίας των υγροτόπων και της φύσης εν γένει.

Τονίζεται, ότι όταν η ενημέρωση σχετίζεται με το θέμα φύση, τότε συχνά εστιάζουμε στο *ευρύ κοινό*, αλλά στην καθημερινή μας πρακτική, το ευρύ κοινό δεν είναι εμπλεκόμενο στα περισσότερα θέματα, γιατί δεν χρειαζόμαστε τη στήριξη του ευρέως κοινού αλλά συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Επίσης, δεν είναι το ευρύ κοινό που επηρεάζεται άμεσα ή έμμεσα από μέτρα, π.χ. διαχείρισης, αλλά συγκεκριμένες ομάδες, όπως γεωργοί, ψαράδες, τουρίστες.

Στην πραγματικότητα η κοινή γνώμη μπορεί να γίνει ένα ισχυρό στήριγμα στην προσέγγιση των σκοπών μας. Να λειτουργήσει δηλαδή ως μεσάζοντας. Ακόμη όμως και σε αυτή την περίπτωση το κοινό θα πρέπει να χωρισθεί σε επιμέρους ομάδες (παιδιά, ενήλικες, ομάδες διαφορετικού μορφωτικού επιπέδου και διαφορετικού πολιτιστικού υποβάθρου), τις οποίες, για να τις προσεγγίσουμε, χρειαζόμαστε διαφορετικούς τρόπους.

Προγραμματισμός δράσεων (τοποθέτηση προτεραιοτήτων, τοποθέτηση μηνύματος, επιλογή εργαλείων και ορισμός χρονοδιαγραμμάτων)

Αφού ορισθούν οι γενικοί και οι ειδικοί σκοποί του έργου ενημέρωσης ανά ομάδα στόχο, τίθενται οι κύριες προτεραιότητες της ενημέρωσης. Αυτές μπορεί να είναι: η προώθηση της πληροφόρησης, η ενθάρρυνση της συνεργασίας, η παροχή εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης, η προετοιμασία έντυπου υλικού κλπ.

Για να επιτευχθούν αυτές οι προτεραιότητες, επιλέγεται ένα σύνολο επικοινωνιακών μέσων με τα οποία το πρόγραμμα θα απευθυνθεί σε κάθε ομάδα στόχο. Ως παράδειγμα, για την ομάδα των υπευθύνων λήψης αποφάσεων, τα μέσα μπορεί να είναι συναντήσεις, ημερίδες, τεχνικές συσκέψεις, επιστημονική στήριξη, έντυπο υλικό, ενώ για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, μπορεί να είναι εκπαιδευτικά πακέτα, ξεναγήσεις, παρουσιάσεις κλπ.

Έχοντας καθορισθεί ο γενικός και οι ειδικοί σκοποί ενημέρωσης, το επόμενο στάδιο είναι η διαμόρφωση του *μηνύματος*. Για τη δημιουργία ενός σωστού μηνύματος θα πρέπει:

- να καταρτισθεί ένα πρόχειρο πλάνο αυτών που επιθυμούμε να πούμε στην κάθε ομάδα στόχο,
- να είναι ξεκάθαρο πόσα γνωρίζει η ομάδα αυτή για το θέμα, πώς το αντιμετωπίζει, εάν είχαμε εμείς ή κάποιοι άλλοι επικοινωνία για το ίδιο θέμα στο παρελθόν,
- να αποφασισθεί το είδος της πληροφόρησης που θα δοθεί, τα επιχειρήματα που θα χρησιμοποιηθούν για να πεισθεί,
- να γραφθεί το μήνυμα ακόμη και αν δεν διανεμηθεί ποτέ, και
- να ελεγχθεί αν όντως προσεγγίζει την ομάδα στόχο.

Στα μηνύματα προς τις ομάδες στόχο δεν πρέπει να υπάρχουν ψέματα, υπερβολές και υποσχέσεις που δεν μπορούν να τηρηθούν. Αντιθέτως, θα πρέπει να έχουν αντικείμενο επικοινωνίας, να χρησιμοποιούν την κατάλληλη γλώσσα και να είναι σαφή.

Τα *μέσα επικοινωνίας* μπορεί να είναι γραπτά, προφορικά, οπτικά, ψηφιακά. Συχνά τα μέσα και οι δίοδοι επιλέγονται με μόνο κριτήριο την άνεση και αυτός είναι ένας λόγος

για επικοινωνιακές αποτυχίες. Η επιλογή των σωστών μέσων για την κατάλληλη εργασία εξαρτώνται από τον σκοπό επικοινωνίας, το μήνυμα, την ομάδα στόχο και τους διαθέσιμους πόρους. Ακόμη, όμως, και στην εποχή μας που χαρακτηρίζεται ως η εποχή των εξεζητημένων ηλεκτρονικών μέσων, οι άνθρωποι προτιμούν την προσωπική επικοινωνία και αυτή αποτελεί τον πιο αποδοτικό τρόπο για περάσει κανείς το μήνυμα και να θεμελιώσει μια επικοινωνία. Δίνει την ευκαιρία για άμεση και ξεκάθαρη ανατροφοδότηση και επιτρέπει τις πρόσκαιρες τροποποιήσεις ή την άμεση επεξεργασία του μηνύματος. Αυτού του τύπου η επικοινωνία έχει περισσότερες πιθανότητες να χτίσει ένα περιβάλλον καλής συνεννόησης με τις ομάδες στόχους, από οποιαδήποτε άλλη μέθοδο.

Υλοποίηση του έργου ενημέρωσης (προκαθορισμένες και επιπρόσθετες δράσεις)

Το χρονοδιάγραμμα του έργου πρέπει να τηρείται με τις ελάχιστες δυνατές παρεκκλίσεις και κυρίως θα πρέπει να έχει προβλεφθεί χρόνος για τις έκτακτες και εμβόλιμες δράσεις οι οποίες θα χρειασθούν κατά τη διάρκεια του έργου.

Αξιολόγηση του έργου ενημέρωσης

Η αξιολόγηση του έργου ενημέρωσης σχεδιάζεται στη βάση ενός συνόλου αρχών, οι οποίες έχουν ως σκοπό να καθορίσουν τον τρόπο με τον οποίο επιλεγμένα στοιχεία αξιολόγησης θα συντεθούν, έτσι ώστε να επιτευχθεί η σύνταξη ενός επιχειρησιακού πλάνου αξιολόγησης το οποίο και θα εφαρμοσθεί.

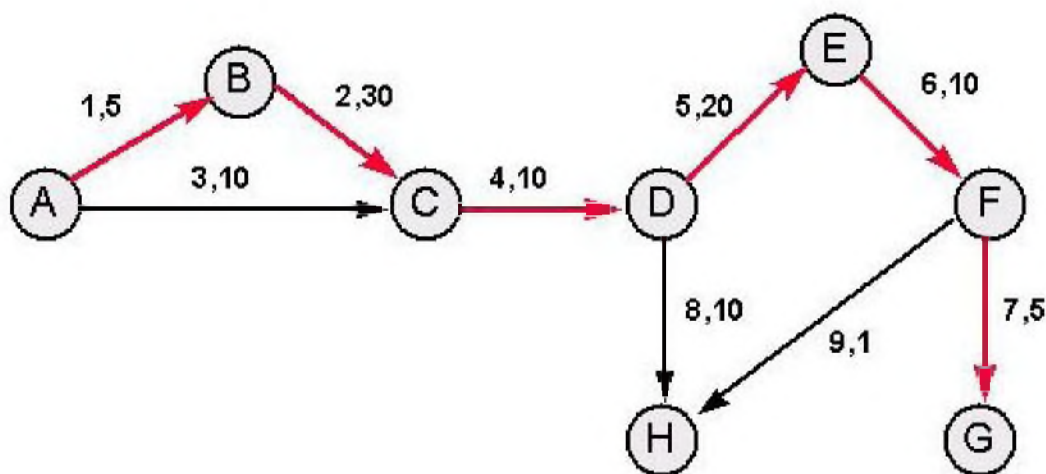
Οι κυριότερες αρχές αξιολόγησης είναι περιληπτικά οι εξής:

- **Εξειδίκευση.** Τα στοιχεία αξιολόγησης πρέπει να ορίζονται επακριβώς και να αναφέρονται σε συγκεκριμένες παραμέτρους του έργου.
- **Αντικειμενικότητα.** Πρέπει να καταβάλλεται η μέγιστη προσπάθεια, ώστε τόσο η επιλογή των στοιχείων όσο και η αξιολόγησή τους να μην επηρεάζεται από υποκειμενικούς παράγοντες.
- **Μετρησιμότητα.** Η επίδοση του έργου ανάλογα με τα επιλεχθέντα στοιχεία αξιολόγησης πρέπει να μπορεί να είναι μετρήσιμη με βάση ποσοτικούς ή και ποιοτικούς δείκτες.
- **Προσβασιμότητα.** Πρέπει τα δεδομένα τα οποία θα επιτρέψουν την εκτίμηση της επίδοσης των στοιχείων αξιολόγησης να είναι άμεσα διαθέσιμα και να μην υπόκεινται σε περιορισμούς.
- **Χρονικός προσδιορισμός.** Η εκτίμηση της επίδοσης των στοιχείων αξιολόγησης πρέπει να γίνεται με βάση ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην επιλογή των στοιχείων αξιολόγησης. Θεωρητικώς, τα στοιχεία αξιολόγησης επιλέγονται ανάλογα με τη φύση του έργου. Σε πρακτικό επίπεδο, όμως, είναι εύκολο να αναγνωρισθούν ορισμένες ομάδες οι οποίες είναι δυνατόν να αποτελούν στοιχεία αξιολόγησης, και είναι οι επόμενες:

- Παραδοτέα του έργου
- Προσωπικό.
- Χρονοδιάγραμμα.
- Διαδικασίες (κύκλος ζωής του έργου).
- Επιτευχθέντα αποτελέσματα.

Μεγάλη σπουδαιότητα για την επιτυχία της αξιολόγησης έχει η εκ των προτέρων σύνταξη ενός διαγράμματος PERT (Program Evaluation Review Techniques, διάγραμμα Τεχνικών Ανασκόπησης Αξιολόγησης Έργου). Είναι χαρακτηριστικό ότι το ακρωνύμιο PERT αναφέρεται και ανεπίσημα ως "Problems Eventually Resolve Themselves" καθιστώντας προφανή τη σπουδαιότητα του εργαλείου αυτού. Ένα διάγραμμα PERT περιγράφει με συνοπτικό τρόπο τις διαδικασίες του έργου και τις μεταξύ τους αλληλεξαρτήσεις. Σε κάθε διάγραμμα PERT (Σχήμα 1) δίνεται ο χρόνος έναρξης και λήξης κάθε διαδικασίας καθώς επίσης και το ποιες διαδικασίες απαιτούν για την έναρξή τους την ολοκλήρωση κάποιων άλλων.

Σχήμα 1. Παράδειγμα διαγράμματος PERT.

Για την αξιολόγηση ενός έργου μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες μέθοδοι, οι οποίες ανήκουν στις εξής κατηγορίες:

Ποσοτικές: Δείκτες, ανάλυση κόστους-οφέλους, καθαρή παρούσα αξία, σταθμισμένοι μέσοι ωφελειών κλπ.

Ποιοτικές: Δομημένες και ημιδομημένες συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, ποιοτική ανάλυση μεταβλητών κλπ.

Σύνθετες μέθοδοι, οι οποίες συνδυάζουν ποσοτικές και ποιοτικές πρακτικές.

5. ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟΙΝΟΥ

Ενημερωτικές δράσεις, όπως η διοργάνωση εκδηλώσεων και εκθέσεων, η έκδοση έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού, προβολές ταινιών, παρουσιάσεις, συχνά υλοποιούνται, είτε στο πλαίσιο ενός έργου ενημέρωσης, είτε ως μεμονωμένη δραστηριότητα. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η ανάλυση των κύριων σταδίων μιας ενημερωτικής δράσης βάσει των ακόλουθων στοιχείων:

- Αντικείμενο.
- Κοινό.
- Μέσα.

5.1 Εκδηλώσεις

Αντικείμενο: Οι διαφόρου τύπου εκδηλώσεις μπορεί να αποτελούν τμήμα ενός ολοκληρωμένου έργου ενημέρωσης και να είναι εστιασμένες σε ένα συγκεκριμένο θέμα, μήνυμα ή αίτημα, είτε σε μια μεμονωμένη δραστηριότητα.

Η επιλογή του είδους της εκδήλωσης (π.χ. ανοικτή ή κλειστή) είναι σημαντική αρχή για τον ακριβή σχεδιασμό της. Η κάθε εκδήλωση θα πρέπει να έχει συγκεκριμένο χαρακτήρα και το μήνυμα που προσπαθεί να περάσει κανείς μέσα από μια εκδήλωση θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις δυνατότητες της ομάδας στόχου στην οποία απευθύνεται.

Τα είδη των εκδηλώσεων που μπορούν να πραγματοποιηθούν είναι συνέδρια, ημερίδες, διαλέξεις, σεμινάρια, συναντήσεις, παρουσιάσεις, στρογγυλά τραπέζια συζητήσεων κλπ.

Κοινό: Το κοινό της εκδήλωσης είναι αυτό που συνδέεται άμεσα με το θέμα. Θα πρέπει να είναι ομοιογενές και η επιλογή του εξαρτάται από το είδος της εκδήλωσης και τη θεματολογία.

Μέσα: Για την πραγματοποίηση μιας εκδήλωσης απαιτείται αναλυτικός και ακριβής οικονομικός προϋπολογισμός καθώς και ακριβές χρονοδιάγραμμα υλοποίησής της.

Επίσης, απαιτούνται άτομα με ειδικές ικανότητες στις δημόσιες σχέσεις και τον συντονισμό ατόμων και ομάδων.

Όσον αφορά στην οργάνωση, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στον χρόνο και στον τόπο πραγματοποίησης της εκδήλωσης, στη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης στον χώρο καθώς και στην ικανότητα προσέλκυσης του κοινού που προσφέρει ο χώρος, εάν αυτό απαιτείται από τον χαρακτήρα της εκδήλωσης.

Ο χώρος υλοποίησης της εκδήλωσης θα πρέπει να είναι άρτια οργανωμένος και να παρέχει τη δυνατότητα για την υποδοχή, τη φιλοξενία της γραμματείας, την κυρίως αίθουσα παρουσιάσεων και συζητήσεων ή συνεδριάσεων, το κυλικείο ή τον χώρο του πρόχειρου γεύματος, τη μετάφραση και τη μαγνητοφώνηση.

Η επιλογή της ημέρας και της ώρας της εκδήλωσης θα είναι τέτοια, ώστε να μην συμπίπτει με άλλες εξίσου σημαντικές εκδηλώσεις και το χρονοδιάγραμμα να είναι ακριβές και να τηρείται αυστηρά, με ελάχιστες παρεκκλίσεις μόνο όπου αυτές είναι απολύτως αναγκαίες για απρόβλεπτους λόγους.

Η ταυτότητα του διοργανωτή θα πρέπει να παρουσιάζεται διακριτικά αλλά ξεκάθαρα στον χώρο, π.χ. αν είναι ένας οργανισμός να παρουσιάζεται το ιστορικό ίδρυσής του, οι σκοποί και τα έργα του.

Για την πραγματοποίηση ομιλίας σε μια εκδήλωση θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση, πέραν της επιστημονικής τεκμηρίωσης του θέματος, στα ακόλουθα: στη δυνατότητα συζήτησης στο συγκεκριμένο θέμα, στην ιδιαίτερη επισήμανση των κεντρικών σημείων της ομιλίας, στην αυστηρή τήρηση του χρόνου, στον τόνο της φωνής και στον τρόπο παρουσίασης, στην υποστήριξη της ομιλίας με οπτικοακουστικό υλικό κλπ.

Επίσης θα πρέπει να είναι γνωστό εκ των προτέρων στους ομιλητές, το είδος των παρουσιάσεων της εκδήλωσης, π.χ. τυπικές επιστημονικές ανακοινώσεις ή άτυπη παρουσίαση στο κοινό, καθώς και η σύνθεση του κοινού, ο σκοπός της εκδήλωσης, τα διαθέσιμα σε αυτούς οπτικοακουστικά μέσα κλπ. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η αμηχανία του ομιλητή να απευθύνεται σε ένα κοινό διαφορετικό από αυτό που προσδοκούσε.

Για την καλύτερη οργάνωση μιας εκδήλωσης απαιτούνται λειτουργικά μέσα, όπως η κατάρτιση καταλόγου αποδεκτών της πρόσκλησης, η σύνταξη του κειμένου και ο σχεδιασμός της πρόσκλησης, η εύρεση του κατάλληλου χώρου διεξαγωγής της εκδήλωσης, η επιμέλεια της αίθουσας, του προγράμματος διατροφής, η επιλογή φαγητών κλπ. Σε περίπτωση που η εκδήλωση είναι συνέδριο ή ημερίδα όπου απαιτείται καταγραφή όλων όσων θα παρουσιασθούν, αναγκαία είναι η ύπαρξη μικροφωνικής εγκατάστασης και συστήματος απομαγνητοφώνησης. Ιδιαίτερη μέριμνα, επίσης, θα πρέπει να δοθεί σε περίπτωση ξενόγλωσσων ομιλητών και ακροατηρίου (π.χ. μεταφραστικός εξοπλισμός, διερμηνείς, ξενόγλωσσα έντυπα).

5.2 Εκθέσεις

Αντικείμενο: Η παρουσίαση του έργου και των δραστηριοτήτων του οργανισμού ή της εταιρείας και η προσέλκυση νέων υποστηρικτών, συνεργατών κλπ. Οι εκθέσεις, όπως η HELEXPO, η AGROTICA, του ΥΠΕΧΩΔΕ για το περιβάλλον (π.χ. για τη

βιοποικιλότητα), δίνουν τη δυνατότητα ευρύτερης γνωστοποίησης του οργανισμού και των δραστηριοτήτων του στο κοινό.

Κοινό: Το άμεσο κοινό που σχετίζεται με το θέμα της έκθεσης, π.χ. αγρότες και γεωπόνοι στην AGROTICA, αλλά και το κοινό που μπορεί να προσελκυσθεί από τα MME.

Μέσα: Θα πρέπει να υπάρχει σαφής επικοινωνιακή στρατηγική για κάθε έκθεση και το μήνυμα του οργανισμού να δίνεται εύληπτα και ξεκάθαρα στο κοινό. Αναλόγως με το μήνυμα αυτό, ο χώρος παρουσίασης του οργανισμού (περίπτερο κλπ.) μπορεί να διαμορφωθεί κατάλληλα, π.χ. πίνακες ανάρτησης υλικού, οπτικοακουστικό υλικό, έντυπα.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην επιλογή έκθεσης, όπου θα συμμετάσχει ο οργανισμός και, επίσης, στην επιλογή χώρου (περιπτέρου) στη συγκεκριμένη έκθεση (π.χ. περίπτερο με εύκολη πρόσβαση και εύκολο στον εντοπισμό του από τους επισκέπτες).

5.3 Εκδόσεις

Αντικείμενο: Η προβολή του έργου και των δραστηριοτήτων του οργανισμού, η προβολή συγκεκριμένου έργου, η προώθηση ειδικών θεμάτων, π.χ. η ανακύκλωση, η συνετή διαχείριση των υδατικών πόρων κ.ά. Με τον τρόπο αυτό ο οργανισμός μπορεί να προσεγγίσει εύκολα και να ανοίξει ή να διευρύνει τους διαύλους επικοινωνίας με συγκεκριμένες ομάδες στόχους, καθώς και να ενημερώσει το ευρύ κοινό ή πολυπληθείς ομάδες για ένα συγκεκριμένο θέμα.

Κοινό: Οι κύριοι αποδέκτες των εντύπων είναι όλοι όσοι εμπλέκονται στις δραστηριότητες του οργανισμού, αυτοί με τους οποίους συνεργάζεται καθώς και νέες ομάδες ανθρώπων και άτομα με τα οποία επιθυμεί να αναπτύξει συνεργασία στο μέλλον.

Μέσα: Το εύρος των εκδόσεων είναι πολύ μεγάλο και εξαρτάται από τους σκοπούς που επιθυμεί ο οργανισμός να επιτύχει, τους οικονομικούς πόρους και το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Ενδεικτικά οι κατηγορίες εκδόσεων είναι: ενημερωτικά έντυπα, αφίσες, περιοδικά, βιβλία.

Ο σχεδιασμός, η δημιουργία και η έκδοση ενός εντύπου απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις και ικανότητες από τον συντονιστή, καθώς και την ανάπτυξη συνεργασιών με ειδικούς όπως γραφίστες, σχεδιαστές, τυπογράφους, φωτογράφους κλπ. Αποτελεί, όμως, και μια πολύ καλή ευκαιρία εμπλοκής και συνεργασίας μεγάλου τμήματος του προσωπικού του οργανισμού. Ως παράδειγμα, στην έκδοση ενός περιοδικού του οργανισμού, το προσωπικό μπορεί να συμβάλλει με τη συγγραφή άρθρων, την επεξεργασία ειδικών κειμένων κλπ.

5.4 Οπτικοακουστικό υλικό

Αντικείμενο: Το οπτικοακουστικό υλικό διευκολύνει την κατανόηση του αντικειμένου παρουσιάζοντας δύσκολα ή πολύπλοκα ζητήματα με εύληπτο τρόπο.

Κοινό: Το κοινό προσδιορίζει τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από ποιοτικές και από ποσοτικές παραμέτρους, οι οποίες σχετίζονται με τον διαθέσιμο χρόνο, τις ομάδες κοινού και τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους.

Μέσα: Τα οπτικά μέσα μπορεί να είναι μηχανήματα προβολής διαφανειών, πίνακες ανάρτησης υλικού, ενώ τα οπτικοακουστικά μπορεί να είναι βίντεο, οθόνες τοίχου, ταινίες, πολυθεάματα, οπτικοί δίσκοι. Η αποτελεσματικότητα του οπτικοακουστικού υλικού εξαρτάται από τη δομή και την παρουσίαση του μηνύματος καθώς και από το περιεχόμενο και την εύκολη κατανόηση του μηνύματος αυτού καθεαυτού. Ιδιαίτερη έμφαση απαιτείται στις δημιουργικές ικανότητες της ομάδας εργασίας, στις ειδικές τεχνικές γνώσεις που απαιτούνται, στο χρονικό διάστημα υλοποίησης της δραστηριότητας και στο κόστος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bolner-Takacs, Katalin. (editor). 1999. Protected areas of Hungary. European Centre for Nature Conservation (ECNC), Hungary. Ministry for Environment and Regional Policy and National Authority for Conservation, Budapest.
- Finistauri, N. (editor). 1995. Application of information & public awareness to test sites: methodological guide. MedWet publication. WWF, Italy.
- Ham, Sam H. 1992. Environmental Interpretation: a practical guide for people with big ideas and small budgets. North American Press, Colorado.
- Koutrakis, E.T., and G. Blionis. 1995. Raising public awareness and information with regard to Lakes Koronia and Volvi (Macedonia, Greece). Final Report. A MedWet publication. Greek Biotope/Wetland Centre (EKBY), Thermi.
- Rientjes, Sandra. (editor). 2000. Communicating nature conservation: a manual on using communication in support of nature conservation policy and action. ECNC Publication technical report series. European Centre for Nature Conservation (ECNC), Tilburg.
- Visitor Centres: a practical guide to planning, design and operation. Scottish Natural Heritage, Battleby, 1996.
- Krueger, Richard A., and Casey, Mary Anne. Third Edition. 2002. Focus groups: A practical guide for applied research. Sage Publications, Inc., London.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Έργα και δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στην Ελλάδα

Εδώ και πολλά έτη διεξάγονται στην Ελλάδα δράσεις και έργα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από οργανισμούς και υπηρεσίες (π.χ. ΥΠΕΧΩΔΕ, για τον εορτασμό της ετήσιας Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος, Υπουργείο Γεωργίας-Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, για την προστασία των δασών από τις πυρκαγιές), καθώς επίσης και από περιβαλλοντικές οργανώσεις και ιδρύματα (π.χ. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, για τη δημιουργία και παρουσίαση κινητής έκθεσης για τους υγροτόπους και έκθεσης για τα δάση, Σύλλογος Προστασίας της Θαλάσσιας Χελώνας, για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας, Εταιρεία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας, για την προστασία του ομώνυμου είδους, Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση-Ελλάς, για τα αρπακτικά του Δάσους της Δαδιάς, Εταιρεία Ανακύκλωσης, για τη διαχείριση των απορριμμάτων).

Επιπροσθέτως, το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, από την ίδρυσή του, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, αναπτύσσοντας σειρά δραστηριοτήτων (έκδοση εντύπων και αφισών, δημιουργία εκπαιδευτικών πακέτων, διαλέξεις, ημερίδες και παρουσιάσεις, φωτογραφικές εκθέσεις, ξεναγήσεις κλπ.), καθώς και ολοκληρωμένων έργων ενημέρωσης (εκστρατεία ενημέρωσης για τις Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια, έργο ενημέρωσης περιοχών του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000, έργο ενημέρωσης εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης και περιβαλλοντικών οργανώσεων για την ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική κλπ.). Στη συνέχεια, ως παράδειγμα περιγράφεται το έργο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης που υλοποιήθηκε στις Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια στα πλαίσια του έργου MedWet1.

Υποέργο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης MedWet1 στην Ελλάδα

Για την υλοποίηση του υποέργου ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης Medwet1 στην Ελλάδα, ακολουθήθηκε η μέθοδος που παρουσιάστηκε στα Κεφάλαια 3 & 4 και συνοπτικά παρουσιάζεται στη συνέχεια:

α. Επιλογή περιοχής στην Ελλάδα

Η Ελλάδα έχει δέκα υγρότοπους καταχωρημένους στον κατάλογο των υγροτόπων διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη Σύμβαση Ραμσάρ. Για την επιλογή της πιο κατάλληλης για το έργο περιοχής, εφαρμόστηκαν δύο κριτήρια:

1. Οι απειλές που αντιμετωπίζει.
2. Η τυχόν εφαρμογή έργων ενημέρωσης ή δράσεων στο παρελθόν.

Η εφαρμογή αυτών των κριτηρίων οδήγησε στο να επιλεγούν οι Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια ως η πιο κατάλληλη περιοχή για την εκτέλεση του ελληνικού πιλοτικού έργου ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στα πλαίσια της πρωτοβουλίας MedWet1. Η περιοχή αντιμετωπίζει σοβαρές απειλές και δεν είχαν πραγματοποιηθεί έργα ή μεμονωμένες

δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στο παρελθόν. Επίσης, η περιοχή βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη Θεσσαλονίκη, έδρα του ΕΚΒΥ.

β. Ορισμός της ομάδας εργασίας

Η ομάδα του έργου ορίστηκε τον Σεπτέμβριο του 1994 και αποτελούνταν από στελέχη του ΥΠΕΧΩΔΕ και του ΕΚΒΥ. Την Καθοδηγητική Επιτροπή απάρτιζαν οι κ. Δήμητρα Σπάλα και Μαρία Αντωνέλλου (ΥΠΕΧΩΔΕ) και οι κ. Π.Α. Γεράκης και Μ. Κουτράκης (ΕΚΒΥ). Στην ομάδα εργασίας συμμετείχε η κ. Κάτια Μαρμάρια (ΥΠΕΧΩΔΕ) και ο κ. Γ. Μπλιώνης (ΕΚΒΥ). Σύμβουλος του προγράμματος ήταν ο κ. Θ. Αράπης και τεχνικοί σύμβουλοι οι κ. Σ. Χατζηγιαννάκης, Γ. Οικονομίδης και Γ. Λιπώνης.

γ. Ορισμός του γενικού σκοπού του έργου

Σκοπός του έργου ήταν η προώθηση της πληροφόρησης και της ευαισθητοποίησης του πληθυσμού της συγκεκριμένης περιοχής, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, ώστε:

- να διαδοθεί στην περιοχή, αλλά και ευρέως, η αναγκαιότητα προστασίας και συνετής διαχείρισης των υγροτόπων,
- να εξασφαλισθεί η τοπική συμμετοχή στη μελλοντική ίδρυση ενός Φορέα Διαχείρισης του Υγρότοπου,
- να διασφαλισθεί η τοπική υποστήριξη στην εφαρμογή των μέτρων διαχείρισης του υγροτόπου.

δ. Περιγραφή των σημαντικότερων γνωρισμάτων της περιοχής

Γενικά γνωρίσματα

Περιγράφηκαν με συνοπτικό τρόπο η έκταση των λιμνών, φυσικά και γεωγραφικά στοιχεία των λιμνών, όπως η μεταξύ τους απόσταση καθώς και από την πόλη της Θεσσαλονίκης, το βάθος τους, η επικοινωνία μεταξύ τους, η υδρολογία της περιοχής και η οικολογική κατάσταση των λιμνών.

Η Κορώνεια είναι ρηχή, πλούσια σε θρεπτικά στοιχεία, παγώνει μερικές ημέρες στους ιδιαιτέρως ψυχρούς χειμώνες, ενώ παρουσιάζει έλλειψη οξυγόνου στη διάρκεια του καλοκαιριού. Η Βόλβη είναι βαθύτερη, φτωχότερη σε θρεπτικά στοιχεία, δεν παγώνει τον χειμώνα και είναι επαρκώς οξυγονωμένη. Τη δεκαετία του 1990 η Κορώνεια παρουσιάζει έντονα προβλήματα υποβάθμισης εξαιτίας της

ανομβρίας και της ασύνητης χρήσης των πόρων της.

Βιοτικά γνωρίσματα

Περιγράφηκε συνοπτικά η υδρόβια και η παραλίμνια χλωρίδα και βλάστηση καθώς και αυτή της υδρολογικής λεκάνης του υδροτόπου. Τονίσθηκε η ιδιαίτερη οικολογική αξία των δύο σπάνιων παρόχθιων δασών που υπάρχουν στην περιοχή, δηλαδή του παραλίμνιου δάσους της Απολλωνίας και του παραποτάμιου δάσους της Ρεντίνας. Περιγράφηκε, επίσης, η πλούσια ποικιλότητα σε είδη ζώων και η οικολογική τους σημασία για πολλά είδη πουλιών, τα οποία χρησιμοποιούν τις λίμνες για αναπαραγωγή, ανεύρεση τροφής, διαχείμαση και ξεκούραση κατά τις μεταναστευτικές περιόδους, με έμφαση στα πλέον σπάνια και απειλούμενα είδη.

Πολιτιστικά γνωρίσματα

Περιγράφηκαν πολύ συνοπτικά τα μνημεία και άλλα αξιόλογα πολιτιστικά γνωρίσματα της περιοχής.

Ανθρώπινες δραστηριότητες

Περιγράφηκαν αξιόλογες, από οικονομική άποψη, δραστηριότητες της περιοχής, δηλαδή η γεωργία και η κτηνοτροφία ως ενασχολήσεις πρωταρχικής σημασίας, καθώς και η αλιεία και η βιοτεχνία.

ε. Προσδιορισμός των προβλημάτων στην περιοχή

Εντοπίσθηκαν και περιγράφηκαν τα κυριότερα προβλήματα των δύο λιμνών, τα οποία είναι ίδια μεν αλλά διαφορετικής έντασης (Πίνακας 1). Ο υδάτινος όγκος ελαττώνεται

εξαιτίας των μειωμένων βροχοπτώσεων και της αυξανόμενης χρήσης νερού για αρδεύσεις. Η Λίμνη Κορώνεια, όντας ρηχότερη και μικρότερη δέχεται πολύ ισχυρότερες καταπονήσεις από τις μειωμένες βροχοπτώσεις, τις μεγαλύτερες απαιτήσεις για άρδευση και τη ρύπανση από αγροχημικές ουσίες, ενώ επίσης υποφέρει από επιπρόσθετη ισχυρή πίεση από βιομηχανικά και οικιστικά λύματα, γεγονός που δεν συμβαίνει στη Λίμνη Βόλβη.

Πίνακας 1. Κυριότερα προβλήματα των Λιμνών Κορώνειας και Βόλβης, στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

ΛΙΜΝΗ ΚΟΡΩΝΕΙΑ	ΛΙΜΝΗ ΒΟΛΒΗ
Πτώση της στάθμης του ύδατος (περίπου 44 cm/έτος)	Πτώση της στάθμης του ύδατος (περίπου 30 cm/έτος)
Σημαντική ρύπανση Από βιομηχανικά απόβλητα	Μηδενική ρύπανση από βιομηχανικά απόβλητα
Σημαντική ρύπανση από αστικά λύματα	Ελαφρά ρύπανση από αστικά λύματα
Ισχυρή πίεση από τις αυξανόμενες απαιτήσεις για αρδευτικό νερό	Οι απαιτήσεις για αρδευτικό νερό είναι χαμηλές, αλλά αυξάνονται γρήγορα
Μεγάλος κίνδυνος ρύπανσης από αγροχημικές ουσίες	Μικρός κίνδυνος ρύπανσης από αγροχημικές ουσίες
Παράνομο κάψιμο καλαμώνων και επέκταση των χωραφιών	Παράνομο κάψιμο καλαμώνων και επέκταση των χωραφιών
Μείωση της ιχθυοπαραγωγής	Μείωση της ιχθυοπαραγωγής
Παράνομη αλιεία	Παράνομη αλιεία

ζ. Προσδιορισμός των κύριων θεμάτων διαχείρισης του υγροτόπου και της παρακείμενης περιοχής

Με βάση την προηγούμενη περιγραφή των κύριων προβλημάτων των λιμνών, επιλέχθηκαν τα τρία θέματα τα οποία κρίθηκαν ως τα πλέον πρόσφορα για την ευαισθητοποίηση του κοινού. Τα θέματα αυτά ήταν: *η διαχείριση των υδάτινων πόρων, η αλιευτική διαχείριση και η χρήση αγροχημικών ουσιών.*

η. Προσδιορισμός των μετόχων, των ομάδων στόχων και εξειδίκευση των σκοπών του έργου ανά ομάδα στόχο

Κατεγράφη το σύνολο των μετόχων στην περιοχή, με βάση τον ισχύοντα ή δυνητικό ρόλο τους στην περιοχή (π.χ. αγρότες, ψαράδες, ιδιοκτήτες μικρών βιομηχανικών μονάδων, υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων σε εθνικό, περιφερειακό επίπεδο, υπεύθυνοι νομαρχιακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, εκπαιδευτικοί, μαθητές, ειδικοί επιστήμονες, περιβαλλοντικές οργανώσεις, πολιτιστικοί σύλλογοι, κάτοικοι της περιοχής, ευρύ κοινό).

Οι μέτοχοι αξιολογήθηκαν βάσει των σκοπών του έργου ενημέρωσης έτσι ώστε να αποφασισθεί ποιοι θα αποτελέσουν τις ομάδες στόχους του συγκεκριμένου έργου.

Οι ομάδες που επιλέχθηκαν είναι οι ακόλουθες:

- Οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων.
- Οι αγρότες, με άμεση επίδραση (π.χ. χρήση νερού για άρδευση) αλλά και έμμεση (π.χ. ορθή χρήση αγροχημικών) επίδραση στην κατάσταση των λιμνών.
- Οι επαγγελματίες ψαράδες, των οποίων η ευημερία σχετίζεται στενά με την ικανοποιητική ή μη κατάσταση των λιμνών.
- Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές, ως φορείς μηνυμάτων ευαισθητοποίησης (οι πρώτοι) και ως μελλοντικοί χρήστες (οι δεύτεροι).

Φυσικά, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και οι τοπικοί ερευνητές ήταν ήδη ενημερωμένοι και περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι σε υψηλό βαθμό και ως εκ τούτου ήταν αξιόλογοι συνεργάτες στη μετάδοση του μηνύματος της προστασίας της φύσης.

Κατόπιν, οι σκοποί του έργου εξειδικεύθηκαν για κάθε μία από τις κύριες ομάδες στόχους ως εξής:

1. Για τους *υπεύθυνους λήψης αποφάσεων*:

- να προωθηθεί ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των λιμνών, όπως επίσης και η αρτιότερη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών έτσι ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση στις δύο λίμνες.

2. Για τους *επαγγελματίες ψαράδες*:

- να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με την ομάδα του έργου και να υποστηριχθεί η συνεργασία των ψαράδων με ειδικούς,
- να ενημερωθούν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λίμνες,
- να υποστηριχθούν οι τοπικοί συνεταιρισμοί και να νιώσουν υπεύθυνοι για την προστασία λιμνών,
- να σταματήσει ο ανεξέλεγκτος εμπλουτισμός των λιμνών.

3. Για τους *αγρότες*:

- να ενημερωθούν πλήρως για τις θετικές και αρνητικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ υδροτοπικών και αγροτικών οικοσυστημάτων,
- να κινητοποιηθούν προς συλλογική δράση,
- να προωθηθεί η συνετή χρήση του νερού και των αγροχημικών ουσιών.

4. Για τους *εκπαιδευτικούς και τους μαθητές*:

- να εφοδιασθούν οι εκπαιδευτικοί με συγκεκριμένες πληροφορίες, σε κατάλληλη μορφή, ώστε να τις χρησιμοποιήσουν για την αύξηση της ευαισθητοποίησης των μαθητών τους.

θ. Προγραμματισμός δράσεων (επιλογή προτεραιοτήτων, επιλογή μέσων και ορισμός χρονοδιαγραμμάτων)

Οι κύριες δράσεις προτεραιότητας ήταν: η προώθηση της πληροφόρησης, η ενθάρρυνση της συνεργασίας, η παροχή εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης και η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Τα μέσα που επιλέχθηκαν για κάθε ομάδα στόχο παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Μέσα που επιλέχθηκαν για την ενημέρωση των ομάδων στόχων.

Ομάδες Στόχοι	Σκοποί	Μέσα
Υπεύθυνοι λήψης Αποφάσεων	Παροχή ολοκληρωμένης εικόνας των προβλημάτων Βελτίωση της διαχείρισης των δύο λιμνών Προσωπικές επαφές	Συναντήσεις Ημερίδα Έντυπο υλικό Τεχνική βοήθεια
Επαγγελματίες Ψαράδες	Υποστήριξη τοπικών συνεταιρισμών Παύση ανεξέλεγκτων εμπλουτισμών	Τεχνική βοήθεια Προσωπικές επαφές Έντυπο υλικό Τοπικές εκδηλώσεις
Αγρότες	Προώθηση συνετής χρήσης του νερού και των αγροχημικών ουσιών	Τεχνική βοήθεια Έντυπο υλικό
Εκπαιδευτικοί και μαθητές	Αύξηση του επιπέδου ευαισθητοποίησης για τις αξίες των υγροτόπων	Η "βαλίτσα" της Κορώνειας και της Βόλβης Έντυπο υλικό
Ευρύτερο κοινό	Αύξηση του επιπέδου ευαισθητοποίησης για τις αξίες των υγροτόπων	Έντυπο υλικό Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ι. Υλοποίηση του έργου (προκαθορισμένες και επιπρόσθετες δράσεις)

Κατά το στάδιο αυτό συλλέχθηκαν άρθρα, μελέτες, εκθέσεις και προτάσεις, ώστε να δημιουργηθεί αρχείο πληροφοριών για την περιοχή και να διευκολυνθούν τα επόμενα στάδια του έργου. Καταρτίσθηκε κατάλογος ατόμων και οργανισμών/υπηρεσιών επικοινωνίας, με ταχυδρομικές διευθύνσεις, αριθμούς τηλεφώνου και φαξ όλων των εμπλεκόμενων στο έργο.

Εναρκτήρια Συνάντηση

Στην εναρκτήρια συνάντηση, η οποία έγινε στο ΕΚΒΥ στη Θεσσαλονίκη, στις 7 Οκτωβρίου 1994, παρευρέθησαν περίπου 60 άτομα. Παρουσιάστηκαν οι σκοποί και οι αναμενόμενες ωφέλειες του έργου, καθώς και η ανάγκη δημιουργίας ενός δικτύου συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των συμμετεχόντων.

Διυπηρεσιακή Τεχνική Συνάντηση

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης παρουσιάστηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ σε όλες τις ενδιαφερόμενες υπηρεσίες και συζητήθηκε εκτενώς το προσχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) για την προστασία των δύο λιμνών.

Συμμετοχή στη Διεθνή Έκθεση Αγροτικών Προϊόντων (AGROTICA '95)

Ετοιμάστηκε περίπτερο στην έκθεση "AGROTICA '95" (Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης), όπου παρουσιάστηκε το έργο καθώς και η πρωτοβουλία MedWet.

Ημερίδα για τη βιολογική έρευνα στην Κορώνεια και τη Βόλβη

Ημερίδα με τίτλο "Λίμνες Κορώνεια και Βόλβη: Βιολογική Έρευνα και Ενημέρωση" διεξήχθη, σε συνεργασία με την Πανελλήνια Ένωση Βιολόγων και το ΥΠΕΧΩΔΕ, στα πλαίσια της AGROTICA '95.

Τεχνικές Συναντήσεις και Τεχνικές Εκθέσεις

Τον Μάρτιο του 1995, πραγματοποιήθηκε η πρώτη τεχνική συνάντηση στην έδρα του ΕΚΒΥ. Οι συμμετέχοντες ήταν ειδικοί στις αρδεύσεις, προερχόμενοι αποκλειστικά από τις δημόσιες υπηρεσίες του Νομού Θεσσαλονίκης. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στην υδρολογική κατάσταση και στη διαχείριση του αρδευτικού νερού στη λεκάνη απορροής των λιμνών.

Τον Απρίλιο του 1995, πραγματοποιήθηκε επαφή με καθηγητές της Ιχθυολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και με ειδικούς από τοπικές δημόσιες υπηρεσίες για την προετοιμασία έκθεσης σχετικά με τα προβλήματα και τη διαχείριση των αλιευμάτων στις Λίμνες Βόλβη και Κορώνεια και προτάσεις για συνετή χρήση. Επίσης, έγιναν επαφές με ειδικούς από τη Διεύθυνση Γεωργίας και τεχνικούς συμβούλους του έργου, για την προετοιμασία έκθεσης σχετικά με τα προβλήματα και τη χρήση των αγροχημικών ουσιών γύρω από τις λίμνες.

Στις 26 Μαΐου 1995 πραγματοποιήθηκαν τρεις τεχνικές συναντήσεις στην έδρα του ΕΚΒΥ, για θέματα διαχείρισης, όπως το αρδευτικό νερό, οι αγροχημικές ουσίες, τα αλιεύματα. Αυτές τις συναντήσεις ακολούθησε η τελική επεξεργασία των τριών τεχνικών εκθέσεων, οι οποίες περιγράφουν την παρούσα κατάσταση όσον αφορά τα τρία θέματα και παρέχουν προτάσεις διαχείρισης για το καθένα από αυτά.

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, αρκετές επισκέψεις στις δύο λίμνες μαζί με βιβλιογραφική έρευνα και επαφές με την τοπική κοινωνία, είχαν ως αποτέλεσμα την

εκπόνηση τεχνικής έκθεσης σχετικά με τις δυνατότητες της περιοχής για την ανάπτυξη του οικότουρισμού.

Τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 1995, συνέβησαν θάνατοι πολλών ψαριών και πουλιών στη Λίμνη Κορώνεια. Αυτό το γεγονός έδειξε ξεκάθαρα την επείγουσα ανάγκη για την άμεση λήψη μέτρων. Η ομάδα του έργου συνέταξε επιπρόσθετες τεχνικές προτάσεις σχετικά με τη διαχείριση των βιομηχανικών αποβλήτων και τη χρήση αρδευτικών υδάτων από τη Λίμνη Κορώνεια και βρισκόταν σε επικοινωνία με τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων.

Ενδιάμεση Συνάντηση του έργου

Η ενδιάμεση συνάντηση του έργου πραγματοποιήθηκε στις 14 Ιουνίου 1995, στο χωριό Νέα Μάδυτος, σε συνεργασία με την Κοινότητα και τη Νομαρχιακή Επιτροπή Υποδομών και Περιβάλλοντος. Παρουσιάστηκε η πρόοδος του έργου και οι τεχνικές εκθέσεις για τα επιμέρους θέματα. Διατυπώθηκαν, επίσης, σχόλια για το προσχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης από την τοπική αυτοδιοίκηση.

Συνδιοργάνωση τοπικών γεγονότων και εκδηλώσεων

- Συμμετοχή στη "Γιορτή της Λιπαριάς" (26.7.95), και στενή συνεργασία με τον Αλιευτικό Συνεταιρισμό της Λίμνης Βόλβης. (Λιπαριά: *Alosa macedonica*, ενδημικό είδος ψαριού στη Λίμνη Βόλβη).
- Συνεργασία με την "Αναπτυξιακή Α.Ε." και το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - Ελλάδα" για την οργάνωση ενός σεμιναρίου για τον οικότουρισμό (11-15.9.95).
- Συμμετοχή στη "Διεθνή Ημέρα των Πουλιών", οι ενέργειες της οποίας οργανώθηκαν από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (π.χ. παρατήρηση πουλιών στη Λίμνη Κορώνεια).

Έντυπο υλικό

- Αφίσες: Τυπώθηκαν αφίσες, μία με γενικές όψεις των δύο λιμνών και μία για το σπάνιο παραλίμνιο δάσος της Απολλωνίας.
- Φυλλάδια: Εκδόθηκαν τέσσερα φυλλάδια για τις αξίες των υγροτόπων, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και την ανάγκη αειφορικής διαχείρισης.
- Ενημερωτικά ταμπλώ: Σχεδιάσθηκαν δύο ταμπλώ για τις αξίες των δύο λιμνών και τους σκοπούς του έργου ενημέρωσης στην περιοχή.

Το πακέτο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης "Η Βαλίτσα των Λιμνών Κορώνειας και Βόλβης"

"Η Βαλίτσα των Λιμνών Κορώνειας και Βόλβης" παρουσιάστηκε στην τελική συνάντηση του έργου. Αυτό το εκπαιδευτικό μέσο χρησιμοποιεί κυρίως παιχνίδια και δραστηριότητες με σκοπό να εξηγήσει βασικές οικολογικές έννοιες. Καλύπτει ευρεία έκταση θεμάτων, όπως λιμνολογία, τροφικές αλυσίδες, προσαρμογή, τύποι βλάστησης, ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητες, ρύπανση κλπ. Το πακέτο είναι σχεδιασμένο ώστε να χρησιμοποιείται από μαθητές ηλικίας 6-14 ετών και περιλαμβάνει:

- Είκοσι παιχνίδια και δραστηριότητες, όπως π.χ. "Το παιχνίδι της λίμνης", ένα επιτραπέζιο παιχνίδι που προσπαθεί να χειρισθεί το πολύπλοκο θέμα των αλληλεπιδράσεων ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος.
- Σειρά 37 διαφανειών (slides) με εικόνες από την άγρια ζωή των δύο λιμνών, συνοδευόμενη από σύντομο επεξηγηματικό κείμενο.
- Έκθεση με φωτογραφίες και κείμενα σε 15 πίνακες 30 X 40 cm, που περιγράφει τη ζωή μέσα και γύρω από τις λίμνες.
- Μία κασέτα με ήχους από τις λίμνες συνοδεύει το οπτικό υλικό.
- Τα παιχνίδια και οι δραστηριότητες συνοδεύονται από βοηθητικό κείμενο για τον εκπαιδευτικό, το οποίο παρέχει βασικές πληροφορίες για τις λίμνες και την οικολογία τους, μαζί με οδηγίες για το πώς παίζεται κάθε παιχνίδι ή πώς διεξάγεται κάθε δραστηριότητα.

Επαφές

- Επαφή με το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης και ενημέρωση όλων των αρμοδίων.
- Συμμετοχή στη συνάντηση της TEΔΚ Ν. Θεσσαλονίκης, όπου συζητήθηκε το σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης των δύο λιμνών.
- Επίσημη αίτηση για την επαναλειτουργία των εγκαταλελειμμένων μετεωρολογικών σταθμών της περιοχής με ευθύνη της Υπηρεσίας Εγγείων Βελτιώσεων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.
- Επαφές με το Επαρχείο Λαγκαδά και τον αντινομάρχη Θεσσαλονίκης, υπεύθυνο για περιβαλλοντικά θέματα.
- Παροχή εξειδικευμένων απόψεων στη Νομαρχία, ώστε να εκδοθούν αποφάσεις για τη συνετή χρήση του νερού για την άρδευση από τη Λίμνη Κορώνεια (Νομαρχιακή Απόφαση στις 12.4.95) και συμμετοχή στις σχετικές συναντήσεις.
- Συμμετοχή στις συναντήσεις της Επιτροπής Περιβάλλοντος, την οποία δημιούργησε το Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης στις 8.6.95.
- Μετά τους θανάτους ψαριών τον Αύγουστο του 1995, δόθηκαν εκ νέου απόψεις και προτάσεις του προγράμματος προς τη Νομαρχία Θεσσαλονίκης, ώστε να ανανεωθεί η Νομαρχιακή Απόφαση της 12.4.95.

Δελτία τύπου και δημοσιότητα

Δελτία τύπου αποστέλλονταν σε κάθε περίπτωση για τις διάφορες συναντήσεις, ημερίδες, γεγονότα και εκδόσεις έντυπου υλικού.

Τελική Συνάντηση

Η τελική συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 18.12.95, στον Λαγκαδά, κοντά στη Λίμνη Κορώνεια. Παρουσιάστηκε το έργο και τα αποτελέσματά του και δόθηκαν τρεις διαλέξεις για την υδρολογία και τους υδάτινους πόρους της περιοχής, για το μέλλον των αλιευμάτων στις δύο λίμνες, και για τις προτάσεις του προγράμματος σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού. Παρουσιάστηκε, επίσης, "Η Βαλίτσα των Λιμνών Κορώνειας και Βόλβης".

κ. Καταγραφή και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων

Συνεισφορά στη νομική προστασία της περιοχής

- Συνεισφορά στην Κοινή Υπουργική Απόφαση με παρατηρήσεις και έκφραση εξειδικευμένων απόψεων.
- Συνεισφορά στην έκδοση Νομαρχιακών Αποφάσεων που ρυθμίζουν τη χρήση του νερού.
- Υποστήριξη των προτάσεων για την απαγόρευση βόσκησης και κυνηγιού κοντά στις λίμνες, οι οποίες εγκρίθηκαν από την Νομαρχιακή Επιτροπή Περιβάλλοντος.
- Υποστήριξη του μελλοντικού σχεδίου διαχείρισης και του Προεδρικού Διατάγματος μέσω των τεχνικών εκθέσεων και των προτάσεων του έργου.

Αξιολόγηση της ανταπόκρισης των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Υπήρξαν 77 δημοσιεύματα για την πορεία ή για επιμέρους δράσεις του έργου, σε εφημερίδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Δόθηκαν 10 συνεντεύξεις σε εφημερίδες, 5 σε τηλεοπτικούς και 5 σε ραδιοφωνικούς σταθμούς. Δημοσιογράφοι της εφημερίδας "Ελευθεροτυπία" ενημερώθηκαν και ξεναγήθηκαν στην περιοχή των δύο λιμνών για μία εβδομάδα. Μια σειρά τριών άρθρων δημοσιεύθηκε στις κεντρικές σελίδες της εφημερίδας, ως αποτέλεσμα αυτής της ξενάγησης. Η προαναφερόμενη δημοσιότητα συνεισέφερε στο να τεθεί το πρόβλημα των δύο λιμνών στο Εθνικό και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, από Έλληνες βουλευτές, την άνοιξη του 1995.

Επισκόπηση της αλλαγής απόψεων των ομάδων στόχων

Υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων Το έργο φαίνεται να επηρέασε περισσότερο υψηλόβαθμα στελέχη της Νομαρχίας Θεσσαλονίκης. Οι αποφάσεις τους ήταν ταχύτερες και θετικότερες για τη συνετή διαχείριση των δύο λιμνών. Παρ' όλα αυτά, το πρόβλημα της χαλαρής εφαρμογής των νέων αποφάσεων δεν ξεπεράσθηκε. Οι δημοτικοί και κοινοτικοί άρχοντες ήταν λιγότερο πρόθυμοι να συμμετέχουν στις συζητήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, με εξαίρεση ορισμένες κοινότητες που

έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η βελτιωμένη κυκλοφορία πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών και άλλων σχετικών οργανισμών, θεωρήθηκε ως ένα από τα πιο αξιόλογα αποτελέσματα του έργου.

Ψαράδες Οι ψαράδες της περιοχής έγιναν πιο συνεργάσιμοι με τους επιστήμονες και τα επιστημονικά ινστιτούτα και βελτίωσαν τις σχέσεις που ήδη υπήρχαν. Εντούτοις, οι θάνατοι των ψαριών στην Κορώνεια, άφησαν τους ψαράδες της λίμνης ουσιαστικά άνεργους. Προσπάθειες για να απασχοληθούν οι ψαράδες της Κορώνειας στη Λίμνη Βόλβη έγιναν σε συνεργασία με την Εποπτεία Αλιείας. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι προσπάθειες αυτές έγιναν ευνοϊκά δεκτές από τους ψαράδες της Λίμνης Βόλβης, αλλά μέχρι το τέλος του έργου δεν είχε υπάρξει δυστυχώς πρόοδος λόγω γραφειοκρατικών κωλυμάτων.

Αγρότες Οι αγρότες ήταν η πιο δύσκολη ομάδα στόχος. Οι επαφές με τους εκπροσώπους τους ήταν δύσκολες, διότι η πλειονότητα προτιμά αυξημένη παραγωγή και εισόδημα παρά τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των δύο λιμνών, η οποία προϋποθέτει κάποιους περιορισμούς των δραστηριοτήτων τους. Το έργο προσπάθησε, μέσω συζητήσεων, ημερίδων και εντύπων, να τους πείσει ότι η μεγαλύτερη προστασία του περιβάλλοντος εξασφαλίζει την αγροτική παραγωγή για το μέλλον.

Μαθητές Η συγκεκριμένη ομάδα στόχος ήταν η ευκολότερη στην προσέγγισή της, τα αποτελέσματα, όμως, από την εφαρμογή του πακέτου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δεν μπόρεσαν να διαφανούν στη χρονική διάρκεια του έργου, λόγω καθυστέρησης της εφαρμογής του στα σχολεία. Η μακροπρόθεσμη επίδραση του πακέτου αυτού θα αποτελέσει σημαντική ωφέλεια.

Ευρύτερο κοινό Πριν από την υλοποίηση του έργου στην περιοχή, οι Λίμνες Κορώνεια και Βόλβη ήταν από τις λιγότερο γνωστές στην Ελλάδα. Επιστημονικά ινστιτούτα, περιβαλλοντικές οργανώσεις, μέλη του ελληνικού και του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και άλλοι οργανισμοί και άτομα ενημερώθηκαν και συνέβαλαν με ποικίλους τρόπους στην προστασία και ανάδειξη της περιοχής. Αποτελεί πλέον κοινή πεποίθηση ότι η Λίμνη Κορώνεια είναι πιθανώς ο υγρότοπος που κινδυνεύει περισσότερο στην Ελλάδα και αναμένονται ενέργειες σε όλα τα επίπεδα. Οι προτάσεις του έργου έδειξαν στον κόσμο ότι χρειάζονται μεγάλες αλλαγές στη διαχείριση των πόρων της περιοχής, κάτι που μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για μελλοντική αειφόρο διαχείριση άλλων περιοχών της Ελλάδας.

Αξιολόγηση των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν

Συναντήσεις και ημερίδες Οι συναντήσεις ήταν επιτυχείς όσον αφορά την προσέλευση των περισσότερων από τους υπευθύνους

λήψης αποφάσεων και είχαν ως αποτέλεσμα την καλύτερη κυκλοφορία πληροφοριών μεταξύ τους καθώς και τον επιτυχέστερο συντονισμό των ενεργειών.

Συμμετοχή στην Agrotica '95 Το περίπτερο στη Διεθνή Έκθεση προσέλκυσε πολλούς επισκέπτες, περνώντας τους το μήνυμα της αρμονικής συνύπαρξης, προς αμοιβαίο όφελος των αγροτικών και των υδροτοπικών οικοσυστημάτων.

Έντυπο υλικό Τα φυλλάδια και οι αφίσες που παρήχθησαν προχώρησαν ένα βήμα πέρα από την απλή περιγραφή. Ανέδειξαν τις πολλαπλές αξίες των υδροτόπων των δύο λιμνών, παρείχαν με απλουστευμένο τρόπο αξιόπιστες επιστημονικές πληροφορίες για δύσκολα διαχειριστικά προβλήματα και έδωσαν μια νέα προοπτική για το μέλλον της περιοχής μέσω των προτάσεων που περιείχαν. Εκτιμήθηκαν ιδιαίτερα από τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και χρησιμοποιήθηκαν από εφημερίδες και περιοδικά για άρθρα και ειδικά δημοσιεύματα.

Παροχή τεχνικών συμβουλών Οι τεχνικές εκθέσεις που εκπονήθηκαν, συνέβαλαν στην έκδοση των νέων αποφάσεων της Νομαρχίας. Τεχνική βοήθεια και συμβουλές δόθηκαν επίσης και στους αλιευτικούς συνεταιρισμούς. Αποδείχθηκε ότι οι ψαράδες ήταν περισσότερο πρόθυμοι να ακούσουν και να αποδεχτούν τις προτάσεις του έργου για ζητήματα προστασίας περιβάλλοντος.

Δελτία τύπου Τα δελτία τύπου και τα άρθρα έτυχαν ευμενούς αποδοχής όχι μόνο από τον τοπικό τύπο, αλλά και από τον πανελλήνιο.

Το πακέτο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αναμένεται να ασκήσει μεγάλη επίδραση στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές καθώς παρόμοιο εκπαιδευτικό υλικό δεν ήταν διαθέσιμο στα σχολεία της ευρύτερης περιοχής.

Προσωπικές επαφές Βοήθησαν στη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και ενός ανανεωμένου ενδιαφέροντος για τις περιβαλλοντικές αξίες και τις δυνατότητες οικοανάπτυξης της περιοχής.

Συμμετοχή στα τοπικά γεγονότα Έδειξαν το μεγάλο εύρος της συνεργασίας που μπορεί να δημιουργηθεί έχοντας ως κοινή αναφορά το περιβάλλον. Οι ψαράδες, η τοπική αυτοδιοίκηση και σύλλογοι της περιοχής, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και οι επιστήμονες, μπορούν να δημιουργήσουν δίκτυο που θα υποστηρίξει έναν μελλοντικό φορέα διαχείρισης για την προστασία των δύο λιμνών.

Ξεναγήσεις Απέδειξαν τη δυνατότητα για οικοτουρισμό στις λίμνες, που μπορεί να αποτελέσει παράγοντα για την αειφορική ανάπτυξη της περιοχής.

λ. Συμπεράσματα

Η περιοχή των Λιμνών Κορώνειας και Βόλβης είναι ένας τόπος διεθνούς οικολογικής σημασίας, που αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, ιδιαίτερα στη δυτική πλευρά του. Μέσω του πιλοτικού προγράμματος "Ενημέρωση και Ευαισθητοποίηση Κοινού" του MedWet1 για τη συγκεκριμένη περιοχή οι αξίες και τα προβλήματα των δύο λιμνών έγιναν ευρέως γνωστά μέσω συναντήσεων, ημερίδων, δελτίων τύπου, φυλλαδίων και αφισών. Κατά τον ίδιο τρόπο προωθήθηκε η συνεργασία και η αλληλοενημέρωση μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών και της νομαρχιακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, η μελέτη των προβλημάτων διαχείρισης, η παροχή τεχνικής επιστημονικής γνώσης, η υποστήριξη της έκδοσης νέων διατάξεων και τη διαμόρφωση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης για το καθορισμό της προστατευόμενης περιοχής και των όρων προστασίας σύμφωνα με τον Νόμο 1650/86 και η προώθηση της στήριξης αυτών των μέτρων από τον τοπικό πληθυσμό. Δημιουργήθηκε ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πακέτο για τα σχολεία της περιοχής, με σκοπό να αυξήσει την ευαισθητοποίηση των ψαράδων, των αγροτών, των ιδιοκτητών μικρών βιομηχανικών μονάδων και γενικά όλων των ανθρώπων που ζουν στην οικολογικά ευαίσθητη αυτή περιοχή.

Η ομάδα εργασίας πιστεύει ότι το έργο κατέδειξε την ανάγκη για αλλαγές στις οικονομικές δραστηριότητες, ώστε αυτές να γίνουν αβλαβείς για το περιβάλλον και τους ανθρώπους. Οι κύριοι παράγοντες που μπορεί να συνεισέφεραν στη σχετικά μεγαλύτερη επιτυχία αυτού του έργου ήταν:

- Η πείρα από ανάλογα έργα του ΕΚΒΥ και άλλων οργανισμών.
- Οι προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν από το ευρύτερο Υπόεργο Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης Κοινού του MedWet (το οποίο διευθυνόταν από το WWF-Ιταλίας), ιδιαίτερα όσον αφορά το στάδιο του σχεδιασμού.
- Η ιδέα των στελεχών του ΥΠΕΧΩΔΕ (Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος) να δώσουν έμφαση στην ανάπτυξη στον ύψιστο βαθμό της ανταλλαγής απόψεων, της θετικής αλληλεπίδρασης και της συνεργασίας των πολλών δημόσιων υπηρεσιών που εμπλέκονται στη διαχείριση της περιοχής.
- Η εσωτερική δομή του ΕΚΒΥ και η δυνατότητά του να κινητοποιεί και να συντονίζει ενέργειες που αναλαμβάνονται από κοινού με άλλες υπηρεσίες και φορείς.

Αν και μέσω του έργου παρήχθησαν περισσότερα από όσα είχαν σχεδιασθεί και επιτεύχθηκαν αποτελέσματα στην αύξηση του επιπέδου της ευαισθητοποίησης του κοινού καθώς και στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων προστασίας. Εντούτοις, θα απαιτηθεί μια συνεχής μακροπρόθεσμη προσπάθεια στην οποία θα ενσωματωθούν ενεργά η αρχή της αειφορικής διαχείρισης των φυσικών πόρων στην οποία αναγκαία είναι και η διάσταση της αποκατάστασης.

